

Företagsekonomiska institutionen
EKONOMIHÖGSKOLAN VID
LUNDS UNIVERSITET

Magisteruppsats
Vårterminen 2007
Redovisning
FEK 591

Revisorns apportintyg

Finns det brister i den rättsliga tillämpningen?

Författare:

Antonio Shamin
Peter Svensson

780501-4052
761019-3976

Handledare:

Michael Thorstensson

FÖRORD

Vi vill tacka vår handledare Michael Thorstensson för hans bidragande insats till att studien kunnat genomföras, där han inkommit med såväl vettiga förslag, råd och nyttig konstruktiv kritik som varit av stor vikt.

Malmö och Lund den 10/9 - 2007

Antonio Shamin och *Peter Svensson*

SAMMANFATTNING

Uppsatsens titel: Revisorns apportintyg – Finns det brister i den rättsliga tillämpningen?

Seminariedatum: 2007-09-21

Ämne/kurs: FEK 591 Magisteruppsats, Företagsekonomi, 10 poäng, redovisning & ekonomistyrning

Författare: Antonio Shamin och Peter Svensson

Handledare: Michael Thorstensson

Fem nyckelord: Revisorns apportintyg, apportegendom, besittning, nytta och värdering

Syfte: Att via dokumentstudier och institutionell teori skildra huruvida det föreligger tolkningssvårigheter och brister i innehållet i ABL:s tre rekvisit för revisorns AI.

Metod: Dokumentstudier förankrat i deskriptiv/deduktiv forskningsansats i kombination med en kvalitativ undersökningsansats.

Teoretiska perspektiv: Den teoretiska referensramen utgörs av institutionell teori.

Empiri: Det empiriska studiet har sin förankring i förarbeten till ABL:s tre rekvisit för AI:et, samt i RN:s praxis beträffande revisorns AI, under en tidsperiod av tio år mellan 1996-2006.

Resultat: De slutsatser som företagits i studien mot bakgrund av analysen, påvisar att det finns vissa oklarheter i rekvisiten som kan göra det problematiskt för revisorn. När det gäller lös egendom som tillförs kan det vara problematiskt i praktiken för revisorn att avgöra att den har blivit korrekt tillförd. Nyttokriteriet är otydligt och vad som egentligen gäller har RN aldrig tagit ställning till. Det är främst vilka som är godtagbara värderingsmän och hur många de skall vara till antalet som kan vålla bekymmer när revisorn skall avge en ”negativ försäkran”.

ABSTRACT

- Title:** The accountants written report – A forensic analysis of its efficiency in an empirical context
- Seminar date:** 2007-09-21
- Course:** FEK 591 Master thesis in Business Administration, 10 Swedish credits (15 ECTS), financial accounting & management accounting
- Authors:** Antonio Shamin and Peter Svensson
- Advisor:** Michael Thorstensson
- Key words:** The accountants written report, Capital contributed in kind, possession, utility and appreciation.
- Purpose:** To depict and test whether there is flaws in ABL:s three prerequisites that can be misleading for the accountants when the written report is certificated.
- Methodology:** The methodological attempt that has been used, has consisted of mainly two parts; the qualitative model and a combination of the descriptive/deduktive research attempt.
- Theoretical perspectives:** The theoretical framework consists of the Institutional theory
- Empirical foundation:** The empirical study has its anchoring in the preparatory to ABL:s three prerequisites for the accountants written report, and in the RN:s practise concerning the accountants written report, during a timeperiod of ten years between 1996-2006.
- Conclusions:** This essay shows that there are some problems using the three prerequisites when the written report is certificated. When the capital contributed in kind it could be a practical problem for the accountant to determine when the capital has been contributed to the company in a correct way. The prerequisite to show if the property is useful for the company is unclear and have never been fully tested by RN. Primarily what could be troublesome for the accountant when he shall give a negative assurance is who can be an acceptable valuation person and how many they should be.

FÖRKORTNINGAR

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AE	Apportegendom
AI	Apportintyg
EG	Europeiska gemenskaperna
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
Prop.	Regeringens proposition
RN	Revisorsnämnden
SOU	Statens offentliga utredningar

BEGREPPSDEFINITIONER

- Apportemission:** En nyemission där vederlaget utgörs av annat än kontanter vid aktietecknandet. Ofta synonymt med *riktade nyemissioner*.¹
- Bolagsordning:** Ett dokument som beskriver de grundläggande reglerna för ett visst aktiebolag. Där i skall bland annat framgå vilken typ av verksamhet bolaget avser att bedriva. Bolagsordningen är en förutsättning för registrering hos Bolagsverket.²
- Borgenär:** En fysisk/juridisk person som har en skuld att kräva in från någon annan. Synonymt med kreditgivare och fordringsägare.³
- Intressent:** I denna studie syftar begreppet enbart på *aktieägare* och *borgenärer* med direkt liknande ekonomiska intressen att bevaka vid apportemissioner och bolagsbildningar.
- Målbolag:** Det bolag vars värdepapper är föremål för ett erbjudande, exempelvis som tillskjutande AE. De överlåtande värdepapperna medför i sin tur rösträtt i ett bolag genom tecknandet av nyemitterade aktier.⁴
- Riktad nyemission:** Emission riktad mot en viss målgrupp, ofta mot utomstående som får erbjudandet att köpa de nyemitterade aktierna.⁵
- Stiftare:** Grundarna av ett aktiebolag. En eller flera av stiftarna skall enligt lag teckna sig för samtliga aktier i aktiebolaget. Men något tvång för en stiftare att teckna aktierna finns dock inte.⁶
- Stiftelseurkund:** Ett protokoll över själva bildandet av ett aktiebolag. Urkunden skall bland annat innehålla förslag till bolagsordning, samt det belopp som skall betalas för varje aktie. Urkunden skall även ange huruvida rätt föreligger att teckna aktier mot AE.⁷

¹ Carlsson, P. & Sundin, A. (2007), *Ekonomisk uppslagsbok*, 2:a uppl., Näsviken. Jfr med Sandström, T. (2007), *Svensk Aktiebolagsrätt*, 2:a uppl., Stockholm, s. 118

² Carlsson & Sundin 2007

³ Carlsson & Sundin 2007

⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/25/EG, artikel 2.1

⁵ Carlsson & Sundin 2007

⁶ Carlsson & Sundin 2007. Se även Aktiebolagslag (2005:551) 2:3 och Skog, R. (2006), *Rodhes Aktiebolagsrätt*, 2:a uppl., Stockholm, s. 30

⁷ Carlsson & Sundin 2007. Se även ABL 2:5

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	9
1.1 BAKGRUND	9
1.2 PROBLEMSTÄLLNING	10
1.3 PROBLEMATISERING	12
1.4 FORSKNINGSFRÅGA	14
1.5 SYFTE	15
1.6 AVGRÄNSNING.....	15
1.7 POSITIONERING.....	15
1.8 STUDIENS DISPOSITION	17
2 METOD	19
2.1 METODVAL	19
2.1.1 Forskningsansats	19
2.1.1.1 Deskriptiv metod.....	20
2.1.1.2 Deduktiv metod.....	21
2.1.2 Undersökningsansats	21
2.2 RELIABILITET OCH VALIDITET	23
2.3 DOKUMENTSTUDIER	25
2.3.1 Lagtolkning.....	26
2.3.2 Revisorsnämndens prövningar.....	27
3 INSTITUTIONALIA	29
3.1 APPORTEGENDOM	29
3.2 STYRELSENS OCH STIFTARNAS REDOGÖRELSE	30
3.3 REVISORNS APPORTINTYG.....	31
4 TEORI	33
4.1 INSTITUTIONELL TEORI	33
4.1.1 Teorins grundfundament.....	33
4.1.2 Social legitimitet	34
4.1.3 Institutioner och institutionalisering	37
4.1.4 Neoinstitutionella mekanismer	39
4.2 TEORIVAL	40
4.3 BEGRÄNSNINGAR I TEORETISK REFERENSRAM	42
5 EMPIRI	44
5.1 JURIDISK REFERENSRAM	44
5.1.1 Aktiebolagslagens rekvisit för apportintyget	44
5.1.1.1 Besittning	45
5.1.1.2 Nytt.....	47
5.1.1.3 Värdering	48
5.2 REVISORSNÄMNDENS PRAXIS.....	51
5.2.1 Filmrättigheterna.....	51
5.2.2 Veteranbilarna.....	51
5.2.3 Värdepappersförvaltningen.....	53
5.2.4 Facktidningarna	53
5.2.5 Byggmaskinerna	55
5.2.6 Kringutrustningen	56
5.2.7 Kompressorn.....	57
5.2.8 Höbalarna.....	59
5.2.9 Kontorsutrustningen.....	60
5.2.10 Datorprodukterna	60

6 ANALYS	62
6.1 ÖVERGRIPANDE ANALYS.....	62
6.2 PROBLEM KRING REKVISITEN.....	64
6.2.1 Apportegendomens existens	64
6.2.2 Den sakrättsliga grunden	66
6.2.3 Svårigheter att definiera nytta.....	69
6.2.4 Sakkunniga värderingsutlåtanden	71
6.2.5 Värderingsmetod.....	74
7 DISKUSSION OCH SLUTSATS	76
7.1 REFLEKTION	76
7.2 SLUTSATSER	76
7.3 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	80
KÄLLFÖRTECKNING	81

1 Inledning

I kapitlets inledning redogörs det för bakgrundsproblematiken kring AI:et. Fortsättningsvis presenteras utgångspunkten med forskningen och dess syfte, samt inriktningen med studiens upplägg och dess betydelse i förhållande till närliggande bedriven forskning. Kapitlet avslutas med en disposition över studiens övriga innehåll.

1.1 Bakgrund

Vid riktade nyemissioner och vid bolagsbildningar är det vanligt att tecknandet av nya aktier kan ske i utbyte mot ett annat tillskottsvederlag än kontanter, det vill säga mot så kallad AE.⁸ Betydelsen av AE som utbytbar och tillskjutande betalningsmedel, har ansetts vara av stor dignitet för bolag som företar nyemissioner. Anledningen till detta anses bero på att bolag i vissa särskilda fall kan ha större behov av denna typ av förmögenhet som AE kan utgöra, än kontanta vederlag. Detta är en omständighet som även kommit till lagstiftarens kännedom och som det fästs stor vikt kring. Bland annat har detta föranlett till att reglerna för apportemission medgivits avsteg från den så kallade huvudregeln om aktietecknande vid nyemissioner. Däri föreskrivs det om företrädesrätt för gamla aktieägare gentemot nya, att i turordning teckna sig för nya aktier i utbyte mot kontanta vederlag.⁹

Genom detta avsteg från huvudregeln, har detta inneburit att en slags intressekompromiss uppkommit. Intressekompromissen innebär i princip att gamla aktieägares företrädesrätt vägts samman med bolagets behov av möjligheten att kunna vidta riktade nyemissioner mot såväl gamla som nya utomstående aktietecknare, där de senare istället väljer att erlægga en likvid bestående av AE.¹⁰ Genom detta förfarande blir en apportemission per automatik riktad mot ett visst klart avgränsat subjekt.¹¹

⁸ Skog 2006, s. 40. Se vidare avsnitt 3.1 nedan

⁹ ABL 13:1

¹⁰ Johansson, S. (2001), *Nials Svensk associationsrätt i huvuddrag*, 8:e uppl., Stockholm, s. 93

¹¹ Sandström 2007, s. 118

Genom tillskjutandet av AE istället för kontanta betalningar kan det föreligga som sagt vissa väsentliga fördelar för bolagen. Med detta sagt är det inte helt självklart att företeelsen är friskriven från problem. Tvärtom har det visat sig i realiteten att det kan förekomma problem och risker för de förvärvande bolagen, då det gäller att bedöma nyttan, det sakrättsliga skyddet och värderingsaspekten av AE då den används som betalningsmedel.

1.2 **Problemställning**

Det stadgas tydligt i ABL att ett antal rekvisit skall vara uppfyllda för att en AE skall godkännas som betalningsmedel. En förvärvad AE skall medbringa nytta för det förvärvande bolagets verksamhet. Den skall även vara sakrättsligt skyddad (komma i bolagets besittning) mot aktietecknarens fordringsägare och konkursbo. Dessutom skall den ha åsatts ett korrekt verkligt värde.¹² Relevansen av att dessa rekvisit uppfylls, grundar sig på ett uttalat syfte i lagförarbetena att beivra missbruk av apportbestämmelserna, i syfte att skydda bolagets aktieägare och borgenärer och dess ekonomiska intressen.¹³

När det gäller i synnerhet de två senare rekvisiten, det vill säga besittnings- och värderingsrekvisitet, har risken visat sig kunna vara överhängande stor, att handla direkt bedrägligt och brottsligt då AE använts som betalningsmedel. Framförallt beträffande värderingsaspekten av AE:en, vilket har föranlett till mycket komplicerade värderingsproblem med inslag av ”förskönande manipulationer” som *Sandström* vill uttrycka det.¹⁴ Denna benämning syftar tillbaka till att värderingsprocessen kan inbjuda till direkt subjektiva och snedvridna vidtagande från säljande parts sida.¹⁵ Eftersom denne av naturliga skäl har intresse av att AE åsätts ett så högt värde som möjligt istället för dess verkliga värde, då det finns möjligheter att tjäna pengar genom en sådan transaktion och därigenom sko sig på övriga intressenters bekostnad.

¹² ABL 2:6, 18 och 13:5, 7, 22

¹³ Skog 2006, s. 40-41

¹⁴ Sandström 2007, s. 96

¹⁵ Skog 2006, s. 40-41

Enligt ABL:s föreskrifter skall värdet på den tillskjutna AE spegla värdet på de aktier som erhålls i utbyte vid aktietecknande. Detta brukar benämnas som att betalningen av AE inte får understiga aktiernas *kvotvärde* (aktiekapitalet dividerat med antalet aktier).¹⁶ Om AE således uppsåtligt åsätts ett högre värde än dess verkliga, framstår AE som mera lukrativ och säljaren kan tillskansa sig ett större aktieinnehav än vad denne egentligen är berättigad till.¹⁷

Detta scenario kan åskådliggöras med en exemplifiering för tydlighetens skull. Låt oss säga att ett helt bolagskomplex innefattande bolagets samtliga tillgångar och skulder tillskjuts som AE till ett nystartat privat aktiebolag, där aktiekapitalet enligt ABL:s föreskrifter skall uppgå till minst 100 tkr. Om till exempel individ A tecknar aktier för 60 tkr i utbyte mot tillskjuten AE bestående av bolagskomplexet. I realiteten är dock värdet på AE endast värt 10 tkr då A övervärderat tillgångarna och undervärderat skulderna i bolagskomplexet. De övriga individerna B, C, D tecknar tillsammans aktier kontant för resterande 40 tkr. Det nybildade bolaget har nu tillgångar i balansräkningen som i realiteten endast är värt 50 tkr (10+40). Vad som nu sker vid fördelning, är att A kan göra anspråk på 60% av aktieinnehavet ($60 \text{ tkr} / 100 \text{ tkr} = 60\%$), det vill säga $60\% * 50 \text{ tkr} = 30 \text{ tkr}$ och därmed göra en vinst om 20 tkr. B, C, D har ett gemensamt aktieinnehav om 40% och kan göra anspråk på 20 tkr, det vill säga 20 tkr mindre än vad de satsade i början. Genom detta förfarande har A genom övervärdering av tillgångar och undervärdering av skulder i bolagskomplexet, förfarit direkt bedrägligt gentemot B, C, D och lurat till sig 20 tkr på deras bekostnad.¹⁸

Vad beträffar besittningsrekvisitet, gäller det att de sakrättsliga reglerna har efterföljts för att AE skall kunna erhålla sakrättsligt skydd mot stiftarens borgenärer. Men frågan uppkommer om när ett sakrättsligt skydd kan anses ha uppstått, något som inte alltid är enkelt att veta, vilket följande exemplifiering visar på. Om exempelvis individ A tillskjuter AE till aktiebolaget X utan att korrektenligt säkerställa att det sakrättsliga skyddet uppkommit kring AE. Problematiken som därefter kan uppstå, är att A:s fordringsägare kan kräva att

¹⁶ ABL 2:5. Se även Prop. 2004/2005:85, *Ny aktiebolagslag*, s. 232-233, 236

¹⁷ Sandström 2007, s. 96

¹⁸ Jfr Skog 2006, s. 40-41. Se även Sandström, T. (2007), *Svensk Aktiebolagsrätt*, 2:a uppl., Stockholm, s. 96

en utmätning görs i AE:en för att täcka tidigare skulder. I och med detta kan det bli ett dilemma att reda ut huruvida det är aktiebolaget eller A:s fordringsägare som har företrädesrätt till AE, vilket i sin tur kan vålla stora bekymmer för aktiebolaget som kan hamna i den situationen att bolaget kan komma att stå utan något täckt aktiekapital. Ett sådant scenario medför att bolagets övriga ägare och fordringsägare riskerar att bli utan någon ersättning.¹⁹

För att minimera dessa problem ovan, beträffande bedömning av nytta, besittning och värdering av AE, har det från lagstiftarens håll förordats att revisorer som oberoende granskare, skall lämna ett skriftligt yttrande över dessa företeelser som företagits av AE:en i ett AI. Därigenom är det tänkt att revisorns AI skall fungera som en garderingsmekanism för intressenter, i syfte att skydda deras ekonomiska intressen, samtidigt som det skall beivra sådant missbruk som kan uppkomma i anknytning till de tre rekvisiten för AE:en.²⁰

1.3 Problematisering

I praktiska sammanhang har ABL:s rekvisit för AI:et visat sig inte vara helt ”vattentät” och befriat från olika problematiska inslag. Det tycks vara som så, att det informativa innehållet i rekvisiten tenderar att vålla vissa bekymmer för revisorn, om hur denne egentligen skall förfara i varje enskilt fall då ett AI skall utfärdas. I realiteten tycks denna problematik endast ha berett väg för diverse olika tolkningar och tillvägagångssätt då AI skall utfärdas. I och med detta har det i sin tur föranlett till att en del frågor kring AI:ets legitimitet och betydelse uppstått, om huruvida AI:et egentligen uppfyller sitt huvudsyfte.

Denna problematik kan lämpligen skildras ur ett institutionelltteoretiskt scenario och dess tre isomorfier. Då revisorn inte riktigt vet hur lydelserna i lagens föreskrifter för AI:et (*tvingande isomorfier*²¹) skall tolkas korrekt, uppstår en osäkerhet om hur denne egentligen skall gå tillväga. Det som är påtagligt vid ett

¹⁹ Hemström C. & Lagerstedt A. (1999), *Associationsrättslig rättspraxis med hänvisningar*, 2:a uppl., Stockholm, s. 16-17

²⁰ Thorell, P. (2004), *Apportemissioner; vad är apportintygen egentligen värda?*, ur Skog, R. (2004), *Nyemissioner av aktier – de lege lata och de lege ferenda*, Stockholm, s. 93. Se även Prop. 2000, s. 13-14, Prop. 1975:103, *Aktiebolagslag*, s. 206-207

²¹ Se kap 5 nedan för definition

sådant scenario, är att revisorn kan åsidosätta regelverkets lydelse och söka efter alternativa förfaranden. Detta kan enligt ett institutionelltteoretiskt perspektiv ske på två sätt. Revisorn kan antingen handla utefter normer i branschen (*normativa isomorfier*²²), det vill säga handla utefter hur andra revisorer och branschkollegor tidigare förfarit i liknande ärenden. Det andra förfarandet innebär att revisorn väljer att handla utifrån egna tolkningar och på ren intuition (*mimetiska isomorfier*²³).

Det är framförallt de mimetiska isomorfierna som är av intresse för studien. Eftersom det tycks ha visat sig att de tolkningar som revisorn gjort av regelverkets lydelse för AI:et, har uppenbarligen visat sig stå i direkt strid med lagens (ABLs) föreskrifter, vilket i sin tur föranlett att revisorer i flertal fall kommit att utgöra föremål för RN:s disciplinära prövningar.²⁴ Däri har det framkommit att revisorerna brustit i sin granskning av AE och därigenom utfärdat yttranden i AI:en med direkt felaktigt och missvisande innehåll. Ett innehåll som varit till direkt nackdel för bolagets intressenter och dess ekonomiska mellanhavanden.²⁵ Enligt ett institutionelltteoretiskt perspektiv torde dessa ”mimetiska” handlingar som revisorn vidtagit, ha utlöst en inkongruens i förhållande till de ”tvingande” handlingarna, som enligt omgivningen inte kan anses uppbära *social legitimitet*²⁶ då AI:en inte uppfyller sina syften och strider mot de tvingande föreskrifterna.

I anslutning till denna kontext skulle det tämligen enkelt gå att dra den slutsatsen att det är revisorn som förfarit bristfälligt och inte följt reglementets riktlinjer. Eftersom denne de facto kommit att fällas vid RN:s prövningar och enligt teorin därigenom fråntagits sin ”sociala legitimitet”. Men att enbart föra ett sådant resonemang torde vara att förenkla och bagatellisera en tämligen komplicerad och invecklad process, utan direkt förekomst av klara och riktiga skiljelinjer. Vad som däremot skulle höja kvaliteten på resonemanget och vara intressantare för den vidare diskussionen, är att förvissa sig om vari felet begåtts och vad de kan tänkas bero på. Har övertrampen från revisorns sida skett medvetet eller omedvetet är en

²² Se kap 5 nedan för definition

²³ Se kap 5 nedan för definition

²⁴ Se kap 5 nedan för definition av de tre isomorfierna

²⁵ Thorell 2004, s. 93. Se även kap 5 nedan.

²⁶ Se underavsnitt 4.2.1.2 nedan för definition

annan viktig faktor att fästa vikt kring. För om övertrampen förefaller ha varit av omedveten karaktär, leder detta oss in på en annan diskussion och utgångspunkt. Då kan det te sig som så att omedvetna gärningar kan ha sin grund i uppfattningen att lagens föreskrifter uppsåtligen åtföljts av revisorn, bara för att i ett senare skede visa sig vara bristfälliga och i strid mot lagens föreskrifter.

Detta scenario kan tyda på att revisorn handlat mimetiskt på grund av den osäkerhet som kan förekomma i de tvingande reglerna. Under sådana omständigheter leder detta oss in på ytterligare ett spår, där frågan uppkommer om huruvida rekvisiten för AI:et är tillräckligt informativa och vägledande för revisorn vid dennes utfärdande av AI:et. Eftersom det tycks finnas vissa osäkerhetsmoment som föranleder till ett mimetiskt förfarande istället för att följa de tvingande föreskrifterna i syfte att uppbära och bibehålla den sociala legitimiteten. Uppenbarligen är det så att vissa revisorer har handlat korrektenligt medan en annan grupp av revisorer handlat i strid mot lagens föreskrifter. Då går det att resonera vad det är som gör att vissa handlat korrekt medan andra inte.

En annan möjlighet enligt ett institutionelltteoretiskt perspektiv kan vara att vissa revisorer helt enkelt har förstått metodiken, om hur det går att anpassa sina handlingar i syfte att uppnå kongruens med de tvingande isomorfierna i rekvisitens lydelse, via handlingar med inslag av så kallade "förskönande manipulationer". Konkret innebär detta att vissa revisorer kan ha lyckats anamma ett system via ett mimetiskt förfarande. Ett system som innebär att de vet hur social legitimitet kan uppnås då de utfärdar AI:et, trots att en viss osäkerhet kan florera i hur lydelsen i rekvisiten egentligen skall tolkas och användas. Detta utmålade scenario kan ge sken av en slags institutionaliseringsprocess som å ena sidan medger social legitimitet åt revisorns handlingar, men å andra sidan kanske inte handlingarna har uppnått sitt egentliga syfte enligt lagens tilltänkta syfte.

1.4 *Forskningsfråga*

Finns det informativa brister i de tre rekvisiten för AI:et i ABL 2:19, som kan vara vilseledande för revisorn vid dennes utfärdande av AI:et?

1.5 Syfte

Avsikten är att skildra huruvida det föreligger tolkningsvårigheter och brister i det informativa innehållet i AI:s tre rekvisit i ABL 2:19 som kan verka vilseledande för revisorn.

1.6 Avgränsning

I denna studie har ambitionerna varit att göra empiriska dokumentstudier kring ABL:s tre rekvisit för AI:et. Dessutom har studier i RN:s praxis gjorts, beträffande de disciplinära prövningar som vidtagits mot revisorer, rörande utfärdandet av inkorrekta AI som företagits under tidsperioden år 1996-2006.

1.7 Positionering

Idéerna till den här studien har sitt avstamp utifrån ett förslag till ett aktuellt uppsatsämne rörande AI:et, som efterfrågats av KPMG på dess hemsida, samt från en tidigare studentuppsats som behandlat ämnet ifråga utifrån ett annat perspektiv.²⁷ Gemensamt för dessa källor är att däri föreslås en kartläggning av olika intressenters syn på revisorns roll, som oberoende granskare vid utfärdandet av AI:et och huruvida denna roll kan anses kunna inverka på revisorns bedömningsförmåga, då denne anses ”sitta på två stolar” i sammanhanget.

Debatten kring AI:en har varit livlig särskilt under IT-boomen i början av 2000-talet, då riktade emissioner genomfördes med hjälp av apportemissioner. Men debatten har på senare år svalnat av. År 2003 skrev *Thorell* uppsatsen ”Apportemissioner – vad är apportintygen egentligen värda” där han ifrågasätter AI:ens nuvarande utformning. Han anser att AI:en ger så pass liten information att det behövs ändringar för att de skall kunna uppfylla sitt syfte. Revisorn är enligt *Thorell* inte ensam skyldig för att ett ”torftigt” AI utfärdas, utan är beroende av

²⁷ KPMG: *Revisorns granskning av apportintyg – en oberoende fråga eller ej?* <http://www.kpmg.se/pages/101637.html>, 2007-04-01; Bergh, E. & Lönnqvist J. (2003), *Apportintyg vid företagsförvärv*, Uppsala universitet, magisteruppsats, VT 2003; Heba, I., Kristianson J. & Nilsson M. (2004), *Självgranskningshot och exploateringsrisk*, Kristianstad högskola, kandidatuppsats, HT 2004

styrelsens granskning av AE:en vilken inte alltid är så utvecklad.²⁸ Eftersom ABL inte säger något uttryckligen om att AI:et skall innehålla information såsom beskrivning av egendomen, värderingsmetod, vem som utfört värderingen eller andra svårigheter vid värderingsprocessen. *Thorell* föreslår i sitt utkast att istället för det nuvarande AI:et, så behövs det en mer utförlig utformning av AI:et, där det klart framgår att revisorn inte gjort en egen värdering, att en bättre beskrivning av värderingen framgår, där det klart framgår vem som gjort värderingen och att värderingen kan förändras när det gäller köpta företag vid exempelvis en börsaffär.²⁹

I de studentuppsatser som har behandlat problematiken kring AI:et, har fokuseringen mer inriktats på oberoendeproblemet istället för värderingsfrågan. Revisorn skall granska AE:en inför förvärv och därefter utfärda ett AI. Dessutom skall revisorn vid ett senare tillfälle bedöma värdet av den förvärvade egendomen i årsbokslutet, vilket kan resultera i ett oberoendeproblem. I uppsatsen ”Apportintyg vid företagsförvärv”, undersöktes det om det är förenligt med kraven på revisorns opartiskhet och självständighet, att revisorerna utfärdar AI där de är ordinarie revisorer. För att besvara problemet intervjuade författarna fyra revisorer. Författarna kommer fram till att ett självgranskningshot kan uppstå med AI:en, när revisorn utfärdar intyget och dessutom står för den ordinarie granskningen, men att problemet går att lösa med revisorslagens analysmodell.³⁰

I uppsatsen ”Självgranskningshot och exploateringsrisk” kommer författarna fram till ett liknande resultat. Även där visar författarna på ett självgranskningshot men samtidigt även på en exploateringsrisk för nya ägare och minoriteter. Författarna föreslår en lagändring för att lösa förgående problem, där företagen tvingas att anlita en annan revisor vid apportemission, men även att revisorerna måste ta in externa värderare.³¹

²⁸ Thorell 2004, s. 92-97

²⁹ Thorell 2004, s. 92-97

³⁰ Bergh, E. & Lönnqvist J. (2003), *Apportintyg vid företagsförvärv*, Uppsala universitet, magisteruppsats, VT 2003

³¹ Heba, I., Kristianson J. & Nilsson M. (2004), *Självgranskningshot och exploateringsrisk*, Kristianstad högskola, kandidatuppsats, HT 2004. Liknande infallsvinklar går att utläsa i ytterligare några andra studentuppsatser där författarna har genomfört intervjuer med revisorer och konstaterat att det finns ett oberoendeproblem. Men hur problemet skall lösas tvistar de om.

Ursprungligen var det avsett att studien skulle inrikta sig på det problem som KPMG uppmärksammar på sin hemsida. Studien kommer dock inte att behandla vare sig oberoendeproblemet eller det självgranskningshot som kan uppkomma då revisorn reviderar sig själv. Eftersom ämnena redan utförligt utretts i tidigare studier vilket gör dem inaktuella i sammanhanget. Vår studie kommer istället att spinna vidare på den problematik som kan uppstå när lagar skall efterlevas av revisorer och vilka problem detta kan medföra vad gäller tolkningar och tillvägagångssätt. Detta är en väsentlig utgångspunkt för att kunna se hur valida AI:en egentligen är och om de uppfyller lagens preferenser.

1.8 *Studiens disposition*

Kapitel 1: I detta inledningskapitel förklaras bakgrundsproblematiken kring AI och syftet med studien och dess upplägg. Dessutom redogörs det för studiens positionering i förhållande till tidigare relevant närliggande forskning.

Kapitel 2: Behandlar det metodologiska förfaringsätt som tillämpats i studien. Däri förs ett resonemang om varför en kvalitativ undersökningsansats i samklang med en forskningsansats bestående av en kombination av den deskriptiva/deduktiva ansatsen är att föredra framför alternativa förfaranden. Slutligen en redogörelse över hur de företagna dokumentstudierna metodiskt genomdrivits i praktiken.

Kapitel 3: Här klargörs det för vad som anses kunna utgöra en AE, styrelsens och stiftarnas redogörelser, samt revisorns AI. Detta görs i syfte att påvisa hur dessa företeelser hänger samman.

Kapitel 4: Här redogörs det för den teoretiska referensramen, bestående av den institutionella teorin och dess karakteristika, som är av relevans för studiens genomförande.

Kapitel 5: Behandlar empiri som utgörs av en juridisk referensram bestående av ABL:s tre rekvisit för AI:et, samt RN:s praxis rörande revisorns AI.

Kapitel 6: Här behandlas analysen, där den institutionella teorin applicerats på den empiriska undersökningen, bestående av ABL:s rekvisit för AI:et och RN:s disciplinära prövningar. Detta görs i syfte att påvisa huruvida det finns en kongruens mellan teori eller empiri.

Kapitel 7: Här redogörs det för slutsatserna till studien, som företagits i anknytning till vad som framkommit i analysen. Inledningsvis förs en diskussion utifrån författarnas egna reflektioner och erfarenheter av studien, för att därefter presentera slutsatserna utefter studiens syfte. Slutligen framförs förslag till fortsatt forskning kring ämnet ifråga.

2 Metod

Häri redogörs det framförallt för vilka metodologiska överväganden som kommit att tillämpas för att genomföra studien.

2.1 Metodval

2.1.1 Forskningsansats

I enlighet med den formulerade intentionen i studiens syfte ovan, finns det således en ambition att utforska hur de tre rekvisiten för AI:et empiriskt kommit att omsättas och efterlevas. Det praktiska närmandet i kongruens med studiens syfte, innebär att förfaringssättet skall genomföras via djupgående dokumentstudier. Dessa dokumentstudier utgörs i sin tur av förankrat vedertagna teorier i egenskap av ABL:s föreskrifter för AI:et och institutionell teori, samt av empiridokumentationer i form av RN:s praxis.

Vad dessa beskrivna omständigheter konkret handlar om, är att det föreligger tämligen givna förhållanden att utgå utifrån. Eftersom den sökta informationen som fordras för studiens genomförande, återfinns dokumenterat i såväl teori som i empiri. Det som återstår är således att bepröva hur väl förankrad empirin kan anses vara med teorin, genom att tydligt utröna, nyansera och beskriva hur pass väl dessa faktorer sammanfaller med varandra. Detta förfarande görs i syfte att skapa förståelse för hur rekvisiten för AI:et används i praktiska sammanhang.

Utifrån dessa beskrivna förutsättningar, är det således nödvändigt att ett metodologiskt ramverk konstrueras och åtföljs, som i sin tur kan knyta an till och matcha studiens karaktär. Av den anledningen har det mest lämpbara och användbara forskningsansatsen i anknytning till studien, ansetts vara en kombination av det *deskriptiva* och det *deduktiva* tillvägagångssättet i förhållande till alternativa metoder.

2.1.1.1 *Deskriptiv metod*

Efter noga överväganden är ett *deskriptivt* förfarande i studien att föredra framför ett normativt. Det beror på att en deskriptiv ansats är en lämplig plattform att göra avstamp utifrån då ambitionerna endast är att beskriva, nyansera och förklara hur normativa företeelser som exempelvis ABL:s rekvisit för AI kommer till uttryck i praktiken. På det sättet bereds därigenom möjligheterna till att bringa en djupare förståelse och klarhet till hur och varför dessa normativa företeelser är konstituerade som de är och varför de tillämpats som de gjort i praktiken. Den deskriptiva metoden har teoretiskt sett den effekten, att den närmare ämnar förklara och bepröva normativa ståndpunkter och på basis av dessa, kunna bereda väg och förutspå hur möjliga problem och konsekvenser kan uppenbara sig.³² Genom den deskriptiva metoden skall det således kunna vara möjligt att närmare studera och prediktera framtida utfall, beträffande hur vägledande eller bristfälligt AI:s rekvisit är för revisorn, utifrån graden av samstämmighet mellan ABL:s rekvisit och RN:s disciplinära prövningar. De slutsatser som därigenom går att formulera utifrån en deskriptiv ansats, innebär att metoden ifråga levererar svar efter att ha beprövat de normativa företeelserna. De svar som levereras anger i princip hur de tre rekvisiten bör betraktas.

I anknytning till studieupplägget gällande de svarsalternativ som kan uppkomma, torde dessa kunna berätta huruvida AI:s rekvisit bör bibehållas, vidareutvecklas eller att de behäftas med så tydliga brister att de rentav bör förkastas. Den deskriptiva ansatsen har just den effekten att den såväl beskriver vedertagna normer, samtidigt som den kan skapa förutsättningar och bereda vägen för vidare normativa studier.³³

En anmaning av den *normativa* metoden för denna studie, skulle ambitionsmässigt utmynnat i att åstadkomma konkreta förbättringar och lösningar med AI:s rekvisit. Enligt normativa manér skulle ett sådant förfarande leda till skapandet av nya teorier kring AI:et och hur det på ett effektivare och mera vägledande sätt kan förse revisorn med bättre redskap vid dess utfärdande av AI:et. Ett sådant beskrivet förfaringsätt som den normativa ansatsen påbjuder är

³² Artsberg, K. (2005), *Redovisningsteori – policy och praxis*, 2:a uppl., Malmö, s. 31

³³ Artsberg 2005, s. 23-25

inte aktuell i denna studie, då ambitionerna endast fokuseras på att skapa förståelse och påvisa olika potentiella utfall med de vedertagna normerna via ett deskriptivt förfarande.³⁴

2.1.1.2 Deduktiv metod

För att kunna beskriva hur ABL:s rekvisit för AI tillämpas i praktiken via ett deskriptivt förfarande, krävs det att det finns en erforderlig information tillhanda som i sin tur kan bearbetas. Denna information bör i sin tur inhämtas på ett lämpligt sätt i förhållande till studiens upplägg och karaktär. Med anledning av att omständigheterna rör sig kring tämligen givna förhållanden, vilka i sin tur behöver närmare studeras och beprövas, torde en *deduktiv* ansats vara den mest lämpliga, beträffande vari informationsanskaffandet görs ifrån.³⁵ Karakteristiskt för den deduktiva, till skillnad från den induktiva metoden, är att den utgår från befintligt existerande teori. Det handlar således om att utgå från givna teoretiska förhållanden och applicera dessa mot det empiriska materialet.³⁶

I denna studie utgörs den befintligt existerande teorin av den institutionella teorin. I enlighet med studieupplägget föreligger det således inte några oklara omständigheter, som fordrar att informationsflödet empiriskt sett bör införskaffas på ett annat sätt, i samklang med den induktiva metoden. Med den induktiva metoden grundas nämligen den empiriska forskningen helt på förutsättningslösa förhållanden som ämnar skapa nya och förbättrade teorier än de nuvarande.³⁷ Ett sådant förfarande som den induktiva metoden påbjuder, är inte aktuell i denna studie, eftersom häri görs avstampet utifrån givna förhållanden, i egenskap av dokumentstudier i vedertagna teorier.

2.1.2 Undersökningsansats

I syfte att mäta och skildra eventuella tolkningssvårigheter med ABL:s rekvisit för AI:et och hur det har kommit att omsättas i RN:s praxis, fordras det att en lämplig undersökningsmetod tillämpas. En metod som på bästa sätt kan matcha studieuppläggets syfte och karaktär. Metodologiskt sett finns det två av varandra

³⁴ Artsberg 2005, s. 23-25

³⁵ Artsberg 2005, s. 31

³⁶ Artsberg 2005, s. 23-25

³⁷ Artsberg 2005, s. 31

oberoende undersökningsinstrument till förfogande som kan möjliggöra ett närmande av studiesyftet; den *kvalitativa*- och den *kvantitativa* metoden.³⁸ Vid användning av undersökningsmetod i denna studie har valet landat på enbart den kvalitativa metoden. Detta beror i stor utsträckning på de variabler som avses att mätas i studien. De variabler som författarna ämnar lyfta fram i denna kontext, består av de tre rekvisiten för AI:et i ABL, samt den argumentation som framförts i RN:s disciplinära prövningar. Det handlar således om att komma åt de variabler som förekommer i dessa lydelse. Variabler som förmedlar en form av inneboende mening uttryckt i ord, meningar, retorik, språk etcetera, för att sedan urskilja och observera huruvida variablerna samstämmer i teori och i empiri, i enlighet med den kvalitativa metodiken.³⁹

Att en kvalitativ undersökningsmetodik tillämpas innebär inte per automatik att den kvantitativa metoden alltid skall diskvalificeras. En kvantitativ ansats hade dock inte varit helt främmande att genomföra i samvariation med den kvalitativa metoden, men har av nedanstående skäl exkluderats i studien.⁴⁰ En intressant utgångspunkt som komplement till den kvalitativa undersökningen, hade då kunnat vara att undersöka i vilken utsträckning ABL:s tre rekvisit för AI:et procentuellt kommit att fördelas i RN:s prövningar under en tidsperiod om exempelvis 10 år. Därigenom skulle det kanske gå att fastställa hur ofta rekvisiten kommit rättsligt att beprövas under tidsperioden och därmed formulera slutsatser till vad detta kan tänkas bero på. En annan utgångspunkt hade varit att göra en enkätstudie för ett antal revisorer där dessa får besvara frågor kring vilka problem de upplever med ABL:s rekvisit för AI:et i praktiska sammanhang. Detta skulle kunna i sin tur statistiskt kvantifieras och sammanställas för att skildra hur korrelationen av AI:s rekvisit i teori och RN:s praxis beträffande empiri sammanfaller.⁴¹

³⁸ Wiedersheim Finn & Eriksson L-T. (1991), *Att utreda, forska och rapportera*, 4:e uppl., Malmö, s. 62

³⁹ Jacobsen, D-I. (2002), *Vad, hur och varför – om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*, 1:a uppl., Lund, s. 135. Se även Wiedersheim & Eriksson 1991, s. 62

⁴⁰ Wiedersheim & Eriksson 1991, s. 62

⁴¹ Körner, S. & Wahlgren, L. (2006), *Statistisk dataanalys*, 4:e uppl., Lund, s. 104-106

Principiellt hade således en kombination av kvalitativa och kvantitativa metoder varit ett utmärkt utgångsläge. Men ur en helhetsbedömning är detta förfarande inte en optimal utväg. För det första så är den kvalitativa metoden studiens primära utgångspunkt, på grund av dess påtalade fördelar i hänseende till syftet. Att komplettera med en kvantitativ analys hade under dessa omständigheter både upptagit erforderlig tid och ansträngningar. Detta hade i sin tur fått återverkningar som gått ut över den kvalitativa analysen genom kompromisser, som i sin tur hade medfört direkta konsekvenser, i negativ bemärkelse, för studiens reliabla och valida beskaffenhet. För det andra så säger inte en kvantitativ analys i det här avseendet särskilt mycket som är av relevans för studiens upplägg. Eftersom en kvantitativ analys hade bara konstaterat huruvida det föreligger skillnader eller likheter i tillämpningen av de tre rekvisiten för AI:et, fastställt korrelationskoefficienten av det linjära sambandet mellan variablerna teori och empiri etcetera. Men ansatsen hade inte explicit förklarat vad i likheterna och skillnaderna samt korrelationskoefficienten anses bero på.

För att råda bot på detta krävs det således ingående studier i språkets innehåll och vad som däri uttrycks i dess retoriska jargong och argumentation. Genom enbart tillämpning av den kvalitativa analysen uppfylls däremot samtliga delmoment i undersökningen, då det direkt via dokumentstudierna går att skildra hur de tre rekvisiten för AI:et kommit att appliceras i empiriska sammanhang, samt utläst varför de kommit att applicerats som de gjort. Därför anser författarna till studien att en avgränsning som inkluderar en kvalitativ och exkluderar en kvantitativ undersökningsansats, förefaller vara den mest lämpliga varianten under rådande omständigheter.

2.2 *Reliabilitet och Validitet*

Att uppnå en hög reliabel och valid frekvens i studies innehåll är ett grundfundament som det fästs stor vikt kring. *Reliabilitet* och *validitet* utgör måttstockar som antyder på vilket sätt och hur väl författarna lyckats operationalisera de åtgärder som fordras, beträffande appliceringen av den

teoretiska referensramen på studiens empiriska innehåll.⁴² Dessa vidtagna åtgärder torde framkomma genomgripande i studiens samtliga delmoment. Anledningen till detta tilltag, beror på att dessa måttstockar utgör indikatorer till huruvida studieinnehållet kan betraktas som legitimt och i slutändan bli gediget och betydande.⁴³

Med legitimt avses i första hand att dataanskaffningen gjorts på ett trovärdigt (reliabelt) sätt.⁴⁴ Det bästa testet för att bepröva den reliabla beskaffenheten, är att någon annan med samma metod återupprepar en liknade undersökning och ser huruvida ett samstämmande resultat uppnås.⁴⁵ De reliabelt tillgripna utgångspunkterna från författarnas sida, har varit att på bästa möjliga sätt återge ett innehåll i studien som speglar tillförlitlighet, i den bemärkelsen att inga förvanskningar och subjektiva inslag fått komma till uttryck. Ett sådant otillförlitligt scenario torde kunna uppstå, när endast viss information tagen från en medveten begränsad anskaffad data, rycks ur sitt sammanhang och återger en snäv bild av ett specifikt problem.

För att undvika denna sorts förvanskningar, ställer detta i sin tur krav på vilken typ av data som införskaffas och analyseras, för att studieinnehållet skall betraktas som giltigt (valid).⁴⁶ Vad validitetsmättet avser att mäta är huruvida rätt sorts data införskaffats och dess relevans i kontext med studieuppläggets syfte och karaktär i övrigt. Det fordras att få studieinnehållet att bygga på sådant som är relevant i relation till studiens syfte. Utgångspunkten för hög validitet är således att alltid enbart undersöka det som studien har för avsikt att undersöka.⁴⁷ I samstämmighet med validitetskriteriet, har det från författarnas sida varit angeläget att primärt behäfta sig med vedertagna förstahandskällor och de utsagor som gjorts däri, i förhållande till ABL:s rekvisit för AI:et.

⁴² Wiedersheim & Eriksson 1991, s. 27

⁴³ Halvorsen, K. (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*, 1:a uppl., Lund, s. 41-43

⁴⁴ Bell, J. (2001), *Introduktion till forskningsmetodik*, 3:e uppl., Lund, s. 90

⁴⁵ Bell 2001, s. 90

⁴⁶ Bell 2001, s. 90

⁴⁷ Bell 2001, s. 90

2.3 Dokumentstudier

De primärkällor som använts i studien består av skriftliga dokument. Till skillnad från muntliga utsagor som ofta erhålls vid exempelvis intervjuer, är att innehållet i dokumenten redan är nedtecknade och därmed tillgängliga för alla av intresse. En viktig skillnad med dokumentstudier i förhållande till intervjuer, är att forskaren inte har samma kontroll över skapandet av informationen som går att finna i dokumenten. Utan forskaren är hänvisad till de avgränsningar som upphovsmannen av dokumenten har gjort.⁴⁸

Överensstämmelse och pålitlighet, är två aspekter det är viktigt att dokumenten är balanserade av. En grundförutsättning är att dokumenten är nedtecknade så nära den studerade tidsperioden som möjligt. När ett urval av dokument väljs för att göra en studie, ger detta ett visst perspektiv för undersökningen. Härmed blir det viktigt att försöka belysa situationen med flera olika perspektiv, för att på så vis minimera risken med att bilden blir ofullständig.⁴⁹

När det gäller informationsanskaffningen av det empiriska materialet för denna studie, i syfte att studera hur ABL:s rekvisit för AI:et tillämpas i praktiken, torde det vara lämpligast att via dokumentstudier studera ett stort antal avgränsade praxisfall hos RN, samt innehållet i ABL:s rekvisit för AI:et. På så sätt torde det vara möjligt att utläsa och studera hur argumentation, retorik och framförallt hur tolkning av rekvisiten gjorts. Genom att sedan applicera teorin på empirin torde det vara möjligt att analysera på mer djupgående sätt vari de eventuella bristerna föreligger i den praktiska användningen av ABL:s rekvisit för AI:et.

Det torde även explicit kunna framgå genom praxis, vilka problem revisorn generellt står inför, då denne skall använda sig av ABL:s rekvisit i praktiska sammanhang. Ett alternativt förfarande till de empiriska dokumentstudierna kunde rimligen inhämtats via intervjuer med revisorer, insatta i den vardagliga problematiken kring ABL:s rekvisit. En sådan studie skulle gett ett annat perspektiv, genom att revisorerna själva kunde ge en mycket mera utförligare

⁴⁸ Patei, R. & Tebelius, U. (1987), *Grundbok i forskningsmetodik*, 1:a uppl., Lund, s. 84-86

⁴⁹ Patei & Ulla 1987, s. 84-86

redogörelse över vad de anser vara problemet med AI:ets utformning i ABL. Men ett sådant tillvägagångssätt har inte lika påtagliga fördelar som dokumentstudier praxis och förarbeten har. Eftersom det finns en uppenbar risk att revisorerna inte uppfattar problematiken på ett korrekt sätt på grund av oerfarenhet och *institutionalisering*⁵⁰ i förhållande till vedertagna normer och regler som rekvisiten symboliserar etcetera. Risker är då uppenbar att den kärnproblematik som ämnas lyftas fram i studien försummas på grund av dessa omständigheter som ovan nämnts.

Med dokumentstudier i RN:s praxis föreligger inte denna sorts problematik som intervjuer med revisorer skulle kunna skapa. Dessutom finns det fördelar av att ta del av hur lagstiftaren själva använder rekvisiten via RN:s förvaltning. Eftersom det uppenbarligen finns en problematik inbakad i förståelsen av rekvisiten, vilket föranleds av att det de facto förekommit disciplinära prövningar mot revisorer som handlat direkt brittsfälligt vid utfärdandet av AI. Genom att studera hur RN tolkat ABL:s lydelse i empirisk kontext, torde det gå att utkristallisera huruvida detta finner en kongruens och förankring med vad som föreskrivs i ABL.

Samtidigt kan de djupgående beteendemönster, som organisationernas medlemmar reproducerar utan att reflektera över dem, göra det svårt att fånga dem i dokument. Därför att personen som skapade dokumenten till RN-fallen inte behövde vara intresserad av samma information som författarna eftersträvar därmed blir författarna hänvisade till de begränsningar till som dokumentkaparen har utfört. Detta skapar naturligtvis en konstlad bild av sammanhanget som hade utmynnat i ett annat resultat om författarna utfört intervjuer istället.

2.3.1 Lagtolkning

Den källa som väger tyngst för att tolka rättsfall är lagen. I denna studie utgörs lagen av ABL. Vad som är karakteristiskt för ABL är att lagen håller en hög abstraktionsnivå och är ytterst generell i sina uttalande. Detta beror på att den

⁵⁰ Se kap 4 nedan för definition

skall råda allmängiltigt och inte låsa rättsutvecklingen. För att då kunna använda rättsreglerna på ett effektivt sätt krävs tolkning.⁵¹

När nya lagar stiftas krävs gedigna undersökningar och lagstiftarna förhör sig med omgivningen angående lagens utformning. För att tolka rättsreglerna är det då lämpligt att studera förarbetena för att få en djupare förståelse av rättsreglerna. Däri går det att läsa vad stiftarna har haft för syfte med lagen och hur de har tänkt sig att lagen skall tillämpas. Förarbetena publiceras på många skilda sätt t.ex. i SOU, promemorian som ligger bakom lagförslaget och riksdagens protokoll. Förarbetena är inte bindande för lagtillämparen i den utsträckning som lagtexten är och lagtexten har större styrka i sitt innehåll än förarbetena. Men det finns en stark norm att följa de motiv lagstiftarna framför i förarbetena.⁵² Undersökningen har begränsat sig till att använda prop. som har legat till grund för nya aktiebolagslagar. I prop. har utkast till nya aktiebolagslagar publicerats inklusive lagstiftarnas kommentarer och uttalande från partinlagor.

När inte förarbetena kan ge ett utförligt svar på hur lagen skall tolkas hänvisas lagtolkaren till att studera rådande rättspraxis, det vill säga hur domstolarna, i detta fall RN, har tillämpat ABL i sina disciplinärenden. RN har ingen formell skyldighet att följa prejudikat, men RN har dock en viktig funktion genom att verksamma i revisionsbranschen följer lagen.⁵³ Om rättspraxisen inte redan tagit upp liknande eller de har missat något om hur lagarna skall tolkas, är en lämplig rättskälla doktrinen, det vill säga forskningsbaserad rättslitteratur. Rättslitteraturen kan ge svaret på sådana frågor som förarbetena inte har utrett eller förutsett. När lagstiftningen visar en tvetydighet kan mycket väl rättslitteraturen ha utvecklat resonemanget.⁵⁴

2.3.2 Revisorsnämndens prövningar

Fallen i studien är hämtade ur en serie av böcker som RN ger ut, där RN har gjort ett urval av fall som de behandlat och ansett vara principiellt viktiga praxisfall. Härav har undersökningen begränsats av att det inte går att studera alla fall som

⁵¹ Hydén, H. (2001), *Rättsregler- En introduktion till juridiken*, 5:e uppl., Lund, s. 115

⁵² Hydén 2001, s 116

⁵³ Hydén 2001, s 116

⁵⁴ Hydén 2001, s 120

behandlar oriktiga AI. Nackdelen är även att författarna inte har kunnat bedöma vilka fall som har varit viktiga för undersökningen utan tvingats vara tillgodosedda med de fall som har publicerats. Därmed går det inte heller att avgöra hur vanligt det är med oriktiga AI eller vad för slags fel som är mest frekventa.

Undersökningen har inkluderat fall där RN har granskat revisorer från 1996 fram till 2006. RN behandlar fall där de ansett att revisorerna inte haft tillräckligt god grund för att kunna utfärda ett korrekt AI. I för sig har inte ett oriktigt AI varit en tillräcklig överträdelse för att ett upphävande av revisorns legitimation varit aktuell, utan det har slutat vid en varning. För ett upphävande av legitimationen krävdes det något mer än ett oriktigt AI. Fallens omfattning sträcker sig allt från ca en ½ sida upp till 3 sidor. Under denna period finns det tolv fall att finna, undersökning har däremot endast tagit med tio av dessa fall. De två fallen, en som behandlar upphandlingen av ett danskt bolag och det andra om en otillräcklig beskrivning av en fastighet.⁵⁵ Dessa fall kommer inte att analyseras eftersom på grund av deras specifika karaktär gör att de hamnar utanför uppsatsens begränsningar.

Genom att studien inriktar sig på det problematiska i AI:et, innebär detta konsekvenser för utfallet i studien slutsatser. Studien kan endast peka på var gränserna går för helt oacceptabla AI men inte var gränsen går för ett korrekt intyg. Detta skapar en viss skevhet i undersökningen som läsaren bör vara medveten om.

⁵⁵ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden 2003, Uppsala 2004, Dnr 2003-11 & Dnr 2003-17

3 Institutionalia

I kapitlet redogörs det för vad som anses utgöra AE, vilka krav som uppställs på en sådan egendom för att den skall kunna anses utgöra AE och vilka uppgifter olika partinlagor har beträffande AE:en.

3.1 Apportegendom

Vad som kan anses utgöra AE är inte helt självklart. Det enda krav som explicit uppställs för att ett föremål skall anses kunna utgöra AE är att den skall kunna bringa någon nytta för bolaget.⁵⁶ Därmed är det svårt att exakt definiera vad som anses vara AE i det specifika fallet. Men en fingervisning för att få ett hum om dess karaktär, visar på att AE kan utgöra i princip vad som helst med olika variationer och utformningar och betydelser. AE kan vara allt från tillgångar som fastigheter, hela bolagskomplex med alla dess tillgångar och skulder, enskilda bolagsandelar, aktier och andra värdepapper, bilar, varulager, maskiner, fordringar och inventarier, till immateriella tillgångar som patent, varumärkesrättigheter, upphovsrätter etcetera.⁵⁷

Men gemensamt för all AE oavsett typ, är att det finns tydliga gemensamma villkor i ABL:s föreskrifter, för att en egendom överhuvudtaget skall kunna klassificeras som AE och därigenom kunna utgöra ett betalningsmedel vid tecknandet av nya aktier.⁵⁸ Förutom att det skall kunna bringa nytta för förvärvarens företagsverksamhet, skall det även ombesörjas att egendomen fysiskt avskiljs och tillförs bolaget på ett lämpligt sätt. Dessutom skall värdet av AE:en vid värderingsprocessen inte sättas ett högre värde än dess verkliga värde.

Dessa uppställda krav på AE:en är ett led från lagstiftarens håll om att företrädesvis skydda bolagets intressenter, borgenärers samt gamla som nya aktieägares (där de senare väljer att erlægga ett kontant vederlag vid aktietecknandet) ekonomiska intressen, då AE används som betalningsmedel. En

⁵⁶ ABL 2:6, 13:5

⁵⁷ Skog 2006, s. 40. Se även Aktiebolagstjänst:

<http://www.ab.se/go.asp?mainpage=http://www.ab.se/mainframe/bolagsverige/KapitalAB/apport.htm>, 2007-04-02

⁵⁸ ABL 2:5-6. Se även Prop. 2004/05:85, s. 232-234

grundläggande utgångspunkt från lagstiftarens håll, har varit att se till samtliga berörda intressenter hela tiden skall vara fullständigt underättade med information kring AE:en och dess värde och nytta för bolaget.⁵⁹ På det sättet kan intressenterna bilda sig en uppfattning om AE:en och avgöra ifall de skall bevilja kredit respektive teckna aktier i bolaget, beroende på om AE:en uppfattas som tillfredsällande eller ej. Men för att kunna göra detta fordras således tillförlitlig information.

3.2 Styrelsens och stiftarnas redogörelse

Det bolagsorgan som skall se till att intressenterna erhåller den kontinuerliga information beträffande AE:s värde som omnämns ovan, är *styrelsen*. Vid bolagsbildning där AE tillskjuts, skall stiftaren enligt lag upprätta redogörelser över den förvärvade AE:en. Likadant gäller det vid nyemissioner, med skillnaden att uppgiften vilar på styrelsen. Med redogörelsen avses en skriftlig handling som styrelsen/stiftarna enligt lag ålagts att ta fram för att där redogöra för de apportvillkor som AE:en behäftas med och som skall läggas fram inför bolagsstämman och där slutligen redogörelsen skall bli föremål för revisorsgranskning. Syftet med redogörelsen är således att primärt att skydda aktieägarnas ekonomiska intressen.⁶⁰

I styrelsens/stiftarnas redogörelse skall de uppgifter lämnas däri som av olika omständigheterna kan anses vara av vikt vid bedömandet av värdet på AE:en. Därigenom skall det bland annat framgå till vilket värde AE:en åsatts och till vilket värde styrelsen/stiftarna ämnar ta upp AE:en i balansräkningen och i årsredovisningen.⁶¹ Värderingen är klart definierade genom att övervärdering av AE är förbjuden. Det framgår inte om det är styrelsen/stiftarna själva som skall göra värderingen men det slutliga ansvaret vilar på dem att värderingen gått korrekt tillväga.⁶² Vidare fordras det även att en beskrivning av AE:en lämnas ingående i redogörelsen, att det framkommer hur många aktier eller annat vederlag som styrelsen anser kan vara rimligt i utbyte mot AE. Men framförallt en

⁵⁹ Skog 2006, s. 42

⁶⁰ ABL 2:5-7, 13:1-8

⁶¹ Thorell 2004, s. 92, Hemström C. (2005), *Bolagens rättsliga ställning*, 6:e uppl., Stockholm, s. 75-76. Se även Prop. 2004/05:85, s. 343

⁶² Sandström 2007, s. 110-111

redogörelse över hur värdet på AE:en har bestämts, samt vilka rättsliga och ekonomiska aspekter som kan ha beaktats vid värderingsprocessen.⁶³

3.3 Revisorns rapport

Styrelsens/stiftarnas redogörelse av AE:en skall enligt ABL:s föreskrifter granskas av en auktoriserad eller en godkänd revisor, alternativt av ett registrerat revisionsbolag, som utses av bolagsstämman om inget annat uttryckts i bolagsordningen. Har ingen revisor utsetts enligt ovan, kan granskningen i stället utföras av bolagets revisor.⁶⁴ I revisorns granskningsprocess innefattar uppgiften att verifiera styrelsens/stiftarnas redogörelse och granska att förvärvsprocessen gått lagenligt till och att värdet på AE:en inte åsatts ett för högt värde. Men revisorn skall inte göra värderingen av AE:en utan det åligger styrelsen. Dessutom skall revisorn yttra sig om huruvida AE:en kan medföra någon nytta för bolaget, samt lämna ett yttrande om att AE:en blivit tillförd bolaget för att på så vis undvika att en sakrättslig tvist uppstår. Då revisorns fullföljt sin uppgift så skall denne lämna ett yttrande över styrelsens/stiftarnas redogörelse av AE:en genom att utfärda en skriftlig och undertecknad handling benämnd AI. Ytterligare ligger det i revisorns uppgift att beskriva AE:en och vilken värderingsmetod som använts, samt återge om eventuella uppskattningssvårigheter förekommit då värdet på AE:en skulle fastställas.⁶⁵ Revisorn har enligt *Thorell* större krav på sig än styrelsen vad gäller AI och dess innehåll, där metod, svårigheter med värdering etc. skall beaktas, vilket inte ställs på styrelsen explicit.⁶⁶

Revisorn har till uppgift att verifiera och se huruvida styrelsens redogörelser av AE kan godtas, det vill säga att AE:en inte åsatts ett för högt värde. I så fall upprättar revisorn ett AI. Revisorns AI har en väldigt central och avgörande roll i denna konstellation. AI:et har till ändamål att fungera som en garanti för skydd av intressenter såsom aktieägare, borgenärer med flera, mot missbruk och direkt bedrägligt förfarande som kan förekomma vid framförallt värderingen av AE:en. Med AI:et skall intressenterna enligt lagutformningens syfte kunna förlita sig till

⁶³ ABL 2:7, Hemström 2005, s. 75-76

⁶⁴ ABL 2:19, 13:7-8. Se även Prop. 2004/05:85, s. 243

⁶⁵ ABL 2:19

⁶⁶ Thorell 2004, s. 94

att revisorn genom AI:et per automatik företagit en lämplig granskning av styrelsens redogörelser av värderingsförfarandet i enlighet med aktuella lagföreskrifter och slagit fast att ingen övervärdering företagits av AE:en och att det därigenom finns täckning således, för redovisat aktiekapital och bundet eget kapital vid registrering hos Bolagsverket.⁶⁷

⁶⁷ Thorell 2004, s. 93

4 Teori

Nedan redogörs för den teoretiska referensramen bestående av ABL:s rekvisit för revisorns AI och institutionell teori. Vidare diskuteras val av teoretisk referensram, dess appliceringsförmåga samt dess brister och styrkor.

4.1 Institutionell teori

4.1.1 Teorins grundfundament

Utmärkande för den *institutionella teorin* är att den ämnar förklara varför olika aktörer verksamma i en viss miljö tenderar att agera och anpassa sig på ett likartat sätt, i en kedja av återupprepade handlingsmönster.⁶⁸ *Selznick*⁶⁹ (1957) hade nämligen i sin tidiga forskning av organisationers beteende, uppmärksammat att dessa förutom att anpassa sina handlingsmönster efter interna organisatoriska krav, även framförallt anpassar dem efter de *externa sociala* krav som ställs utifrån omgivningen.⁷⁰

Genom att odla en sådan förståelse för aktörers beteende som *Selznick* proklamerade kan den institutionella teorin därigenom bepröva hur effektivt och flexibelt aktörernas handlingsmönster utvecklas och står sig mot nya efterfrågade krav om handlingsmönster från omgivningen. Den institutionella teorin är således ett behjälpligt medel till att förklara och analysera varför aktörer verksamma i en viss miljö kan visa upp tecken på statiskhet i både tänkande och handlande. Detta istället för flexibilitet och effektivitet, eller vice versa när det gäller att omställa sig själva och sina handlingsmönster till nya förhållanden.⁷¹

Medan den traditionella skolan som *Selznick* representerar, fokuserar på själva aktören och dennes beteende, så fokuserar den neoinstitutionella skolan på de

⁶⁸ Hatch, M-J. (2002), *Organisationsteori – moderna, symboliska och postmoderna perspektiv*, 2:a uppl., Lund, s. 108

⁶⁹ Enligt tre oberoende källor utpekas *Selznick* som den trolige upphovsmannen till den institutionella teorin. Se Scott, W. R. (2001), *Institutions and organizations*, 2:a uppl., Thousand Oaks, s. 23, Powell, W. W. & DiMaggio, P. J. (1991), *The New institutionalism in organizational analysis*, 1:a uppl., Chicago, s. 12-13 och Hatch 2002, s. 108

⁷⁰ Selznick, P. (1957), *Leadership in administration – A Sociological Interpretation*, 1:a uppl., New York, s. 12

⁷¹ Selznick 1957, s. 5-7, 12

mekanismer i omgivningen som ger upphov till det begränsade utrymmet för aktören att verka i.⁷² Likt den traditionella ansatsen ämnar neoinstitutionalisterna att försöka förklara och bepröva effektiviteten i handlingsmönstren hos aktören, men med den skillnaden att mekanismerna hamnar i fokus. Principiellt sett så är detta den stora skiljelinjen mellan de två falangerna till den institutionella teorin även om det finns fler. Men i stora drag delar neoinstitutionalisterna *Selznicks* synsätt.⁷³ Därav finns det ingen anledning att göra en åtskillnad i den fortsatta genomgången eftersom det viktigaste ur de båda falangernas synsätt återges.

4.1.2 Social legitimitet

Baserat på de slutsatser som *Selznick* konstituerade kring den externa sociala påverkan på organisationers handlingsmönster, har ett viktigt begrepp inom den institutionella teorin kommit att myntas; *social legitimitet*.⁷⁴ Med social legitimitet avses ett handlingsmönster som en aktör företar i en viss miljö vid ett visst sammanhang betraktas giltigt och acceptabelt av omgivningen.⁷⁵ Om handlingen är att betrakta som socialt legitim kan aktören förvänta sig att bli belönad av omgivningen. Detta sker genom att aktören får ta del av de resurser som denne är i behov av för att kunna överleva på marknaden vilket figur 1 påvisar nedan. Enligt *Scott* kommer det institutionella inflytandet från mekanismer i omgivningen som består av domstolar och lagar, myndigheter, intressentgrupper, massmedia etcetera. Dessa mekanismer avgör i sin tur huruvida aktören kan erhålla social legitimitet baserat på dennes handlingar.⁷⁶ *Scott* hävdar att den sociala legitimiteten i sig kan betraktas som en samhällelig resurs som aktören är beroende av att uppbära.⁷⁷

⁷² Powell & DiMaggio 1991, s. 12

⁷³ Hatch 2002, s. 108

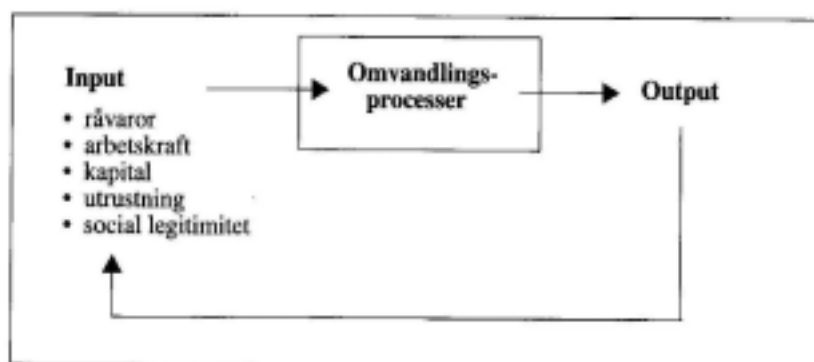
⁷⁴ Hatch 2002, s. 110-111

⁷⁵ Nygaard, C. & Bengtsson, L. (2002), *Strategizing – en kontextuell organisationsteori*, 2:a uppl., Lund, s. 198

⁷⁶ Scott 2001, s. 59-60, Hatch 2002, s. 109

⁷⁷ Scott 2001, s. 59

Figur 1: En revisor kan uppbära social legitimitet av omgivningen i form av input som kan bestå exempelvis av en auktorisation eller ett godkännande i yrkesutövningen då AI:et utfärdas korrekt. Därigenom kan revisorn fortsätta att verka som revisor och ”betala av” den trovärdighet denne fått från omgivningen genom att utfärda valida AI i form av output.

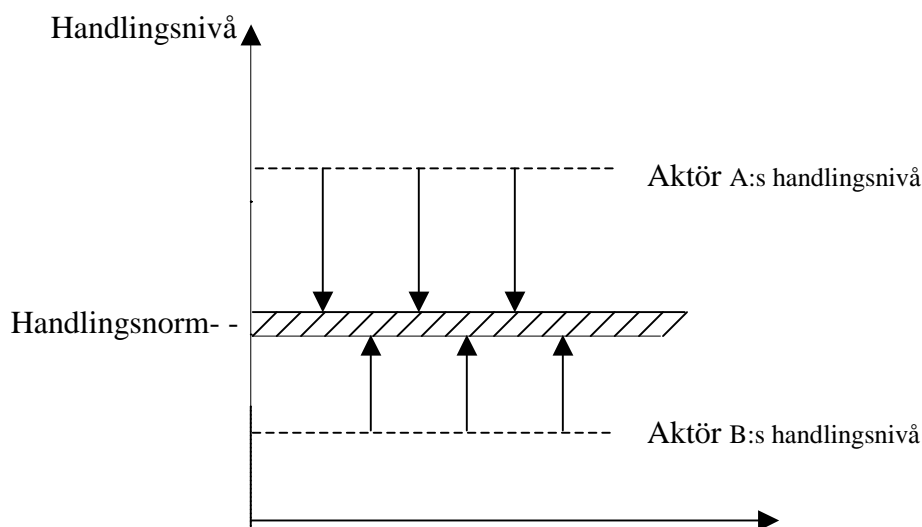

Källa: Hatch 2002, s. 110-111.

Men fallet kan snarare vara den motsatta, det vill säga att handlingarna betraktas om socialt illegitima. Under sådana omständigheter kan aktören förutom att gå miste om de resurser som är nödvändiga för dennes verksamhet, även förvänta sig andra former av sanktionerbara åtgärder. Det handlar således om åtgärder som mer eller mindre säkerställer att aktören per automatik ändrar sina handlingsmönster för att undgå bestraffning (se figur 2 nedan). Med sådana tvångsmedel uppnås en social legitimitet i slutändan i vilket fall som helst.⁷⁸

⁷⁸ Powell & DiMaggio 1991, s. 169-170

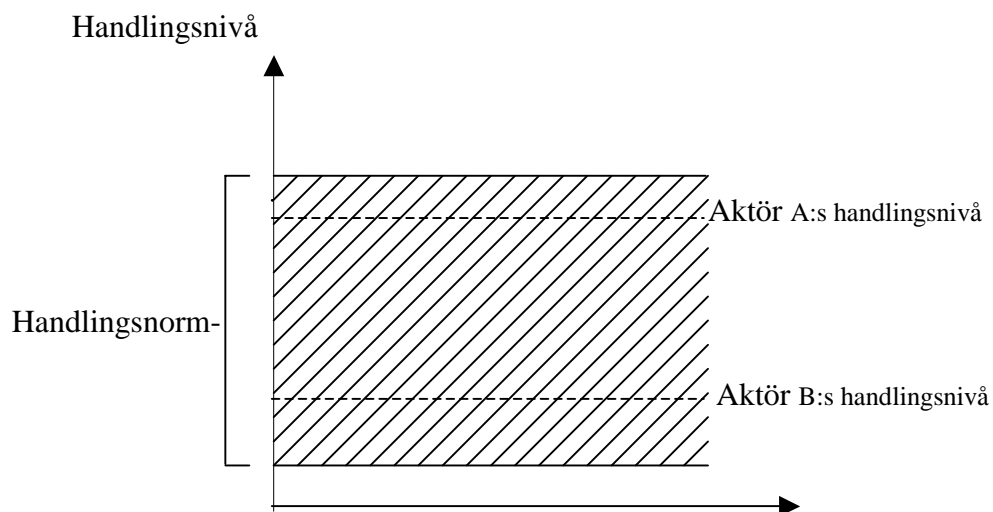
Figur 2: Genom att det finns en press på revisorn att anpassa sina handlingar utefter handlingsnormerna, det vill säga ABL:s tre rekvisit för att kunna tilldelas social legitimitet, kommer dennes handlingar att tvingas att anpassa sig till handlingsnormerna för att undgå bestraffning eller andra sanktioner.

Källa: Egen

Problem torde uppkomma när det inte riktigt går att förstå vad som utgör en optimal handlingsnorm och var dess egentliga gräns går vilket figur 3 påvisar.

Figur 3: Här uppkommer de problem då revisorn inte riktigt vet var normen börjar och slutar. Här väljer revisorn att förhålla sig inom ett visst område med sin handlingsnivå på grund av osäkerhet till hur ABL:s föreskrifter för AI:et skall tolkas och förlitar sig därigenom till sin egen intuition genom att anamma vad som anses bäst för stunden.

Källa: Egen

4.1.3 Institutioner och institutionalisering

Genom att aktörer verksamma i en viss miljö anpassar sina handlingsmönster efter de handlingsnormer som råder däri för att uppbära social legitimitet finns det olika problematiska inslag som tydligt framträder enligt den institutionella teorin. Genom att aktörer ”betvingas” att anpassa sina handlingsmönster utefter samhällets förväntningar och normer kommer aktörernas handlingar enligt teorin komma att likna varandra på sikt. När väl organisationer lyckats anamma de nya kraven från omgivningen om ändrade handlingsmönster, så systematiseras dessa hos aktören på så sätt att de komma att utgöra en rutin och norm i maskineriet snarare än ett undantag.⁷⁹ I och med detta transformeras aktören till en *institution* i sig enligt Selznicks resonemang och han definierade begreppet på följande vis; “*is more nearly a natural product of social needs and pressures- a responsive, adaptive organism.*”⁸⁰

De problem som Selznick dock kom att uppmärksamma med organisationer som blivit institutioner, var att när väl organisationerna acklimatiserats vid ett visst handlingsmönster, så tappade de mycket av den flexibilitet och anpassningsförmåga, då krav om åter nya handlingsmönster ställdes från omgivningen. De symptom som organisationerna tydligt uppvisade var tröghet, ovilja och direkt motstånd mot alla former av omställningar som krävdes av de från omgivningen. Så vad organisationerna gjorde var att de fortsatte i samma gamla veva och anda, med att återupprepa samma typ av handlingsmönster trots påtagliga ineffektivitetsbrister utåt sett, som var direkt hämmande mot all form av kreativitet och nytänkande. Därigenom hade organisationerna genom oförmågan att omställa sig till krav om nya handlingsmönster blivit *institutionaliserade* utifrån de gamla mönstren enligt Selznicks definition: “*Institutionalization is a process. It is something that happens to an organization over time, reflecting the organizations own distinctive history, the people who have been in it, the groups it embodies and the vested interests they have created, and the way it has adapted to its environment*”...⁸¹

⁷⁹ Selznick 1957, s. 16-19

⁸⁰ Selznick 1957, s. 5

⁸¹ Selznick 1957, s. 16

Detta gamla återupprepande handlingsmönstren fortsatte så pass länge tills trycket från omgivningen blev allt för stort och organisationerna tvingades till omställning i sina handlingsmönster utefter de nya förhållandena. Enligt *Selznick* är alla organisationer i större eller mindre variation institutionaliserade.⁸²

Institutionaliseringsbegreppet i klartext syftar således på ett sinnestillstånd hos aktören i organisationen som karakteriseras av ett statiskt handlande med tydliga tecken på begränsade vyer och upptagningsförmåga till allt nytänkande på grund av gamla vanor från det förflutna.⁸³ Detta tillstånd förefaller sig inträffa när en aktör omedvetet uppfattar gamla vanor och tankesätt från sina egna historiska erfarenheter som självgivna och verklighetsförankrade företeelser i tillvaron, utan att ens komma på tanken att ifrågasätta dess effektivitet och existens.⁸⁴ Detta beror på enligt *Selznick* att sociala aktörers uppfattningar om saker och ting, är så impregnerade i dess egna medvetande, till den grad att självgranskningsmekanismen på ett naturligt sätt är oförmögen att uppta ett kritiskt förhållningssätt mot det som upplevs som vedertaget och självklart.⁸⁵

Enligt den institutionella teorin är skillnaden mellan ett institutionaliserat och ett icke-institutionaliserat handlingsmönster, rationell handling. Detta innebär att genom att analysera en aktörs framgångar i att uppbära social legitimitet, kan detta ha uppnåtts på två sätt. Det ena scenariot är att aktören via rationellt handlande har uppnått tekniska och ekonomiska framgångar. Den andra scenariot är att aktörer kan uppnå social legitimitet enbart genom att manipulativt vidta kosmetiska ingrepp, genom som att som *Hatch* uttrycker det, anpassa sig till ”*allmänt accepterade konventioner*”.⁸⁶ Genom detta är möjligheterna att ställa ineffektiva institutionella aktörer till svars inför samhället, nästintill omöjligt på grund av dess skickliga maskering.⁸⁷

⁸² Selznick 1957, s. 16

⁸³ Selznick 1957, s. 16

⁸⁴ Artsberg 2005, s. 43-44. Se även Nygaard & Bengtsson 2002, s. 198-200

⁸⁵ Selznick 1957, s. 16

⁸⁶ Selznick 1957, s. 14, Hatch 2002, s. 109

⁸⁷ Hatch 2002, s. 110-114 . Se även Nygaard & Bengtsson 2002, s. 103

4.1.4 Neoinstitutionella mekanismer

Neoinstitutionalisterna huvudsakliga stora bidrag till den institutionella teorin är således deras fokusering på de så kallade *institutionella mekanismerna* som ämnar förklara relationen stabilitet i institutionaliserad bemärkelse i förhållande till den sociala legitimiteten. Eftersom mekanismerna ligger till grund för huruvida organisationerna kan anses uppbära social legitimitet.⁸⁸ Dessa institutionella mekanismer kan komma till uttryck och skepnad på många olika sätt beroende på det specifika fallet som *Scott* hävdade ovan.

Powell & Di Maggio har formulerat en lämplig standardmall som är av stor praktisk betydelse vid analyser av aktörer i olika miljöer. Mallen är i stora drag tänkt att karakteriserar alla sorts institutionella processer i ett svep, som i sin tur kan skräddarsys för det enskilda fallet.⁸⁹ De har benämnt dessa institutionella mekanismer för *tvingande-*, *mimetiska-* och *normativa* isomorfier (krav på systematiska likheter). Gemensamt för dessa tre mekanismer är att genom att studera dem, går det att beskriva hur en aktörs handlingsutrymme begränsas och därigenom institutionaliseras.⁹⁰

Tvingande isomorfier

Specifikt för de *tvingande isomorfierna* är att de syftar på åttlydnad av såväl formella som informella påtryckningar. Med formella påtryckningar åsyftas oftast krav om anpassning utifrån exempelvis lagar och regler i ett samhälle. Med informella åsyftas påtryckningar av annat slag som då en institution är beroende av en annan institution utifrån kulturella betingelser som dessa måste åtfölja. Ett typexempel är revisionsbyråer beroende av att följa RNs direktiv och riktlinjer.

Mimetiska isomorfier

Kännetecknandet för de *mimetiska isomorfierna* är att de uppkommer när det finns organisationer som formerats enbart på grund av *osäkerhet* i egenskap av dess egna roll och hur den skall bete sig i olika situationer. *Powell & Di Maggio* hävdar då att sådana organisationer formerar sin egen institution på basis av att ha kopierat andra framgångsrika institutioners koncept. Två typexempel

⁸⁸ Scott 2001, s. 29

⁸⁹ Powell & DiMaggio 1991, s. 67-73

⁹⁰ Powell & DiMaggio 1991, s. 67-73

som då framförallt lyfts fram är då sådana scenarier utspelas när institutioners teknologier är svårbegripliga och svårhanterliga, samt när målen kan framstå som oklara och rentav diffusa.

Normativa isomorfier

Kännetecknandet för de normativa isomorfierna innebär att de utgår från professionalismen inom en institution. *Powell & Di Maggio* framhäver innebörden ”professionalismen” i det här fallet, definierat som en kollektiv ansträngningen av medlemmar inom en viss institution, att framlägga tydliga förhållanden och metoder för deras arbetsinsatser så att de samstämmer. Typexempel är institutioner med stark ”kåranda”, med hårt styre av formulerade värderingar och kulturella betingelser som är viktiga att åtfölja för medlemmarna.

4.2 Teorival

För att kunna genomtränga och analysera det empiriska materialet på ett optimalt sätt utifrån studieuppläggets karaktär, fordras det att den institutionella teorins sammansättning verkligen innehåller de nödvändiga ingredienser som kan lyfta fram den aktuella kärnproblematiken på lämpligaste sätt vid applicering. Valet av institutionell teori har flera fördelar och kan motiveras enligt följande.

Att använda den normativa teoretiska ansatsen som ABLs tre rekvisit för AI utgör, i syfte att deduktivt bepröva dess effektivitet i empiriska sammanhang, är grundläggande för hela studieupplägget och behöver egentligen inte kommenteras ytterligare då den är beräknad som ett självgivet inslag i studieupplägget. Eftersom de tre rekvisiten skall vara uppfyllda för att ett AI skall anses vara utfärdad på korrektenliga grunder.⁹¹ Däremot är det påpassligt att redogöra för hur ansatsen ifråga skall komma att tillämpas i samklang med den institutionella teorin och vilka styrkor denna teorikombination kan komma att besitta vid appliceringsförfarandet. Men först ett par kommentarer kring valet av institutionell teori.

För att deduktivt bepröva hur effektivt en normativ teori som ABL:s tre rekvisit för AI:et ter sig i empirisk kontext via ett deskriptivt förfarande, är den

⁹¹ ABL 2:19

institutionella teorin ett alldeles utmärkt och praktiskt analysredskap att göra detta på. För det första är teorin av deskriptiv karaktär, det vill säga den ämnar förklara och beskriva varför mekanismer och aktörer i samhället tenderar att agera likartat i sina handlingsmönster.⁹² För att därigenom bepröva dess effektivitet genom att inta ett ifrågasättande inställning till dess sociala legitimitet. För det andra är studien baserad i stora drag på redovisningsrätten. Enligt *Artsberg* torde den institutionella teorin implicit vara den bäst applicerbara samhällsvetenskapliga teorin i redovisningssammanhang.⁹³ Detta beror i stor utsträckning på att teorin ämnar förklara varför effektiva, snabba, flexibla och rationella beslutsfattanden som fordras, tenderar att hämmas och bromsas upp av omoderna mekanismer i samhället i enlighet med den neoinstitutionella skolans synsätt.⁹⁴ *Artsberg* hävdar att detta utmålade scenario är starkt karakteristiskt för redovisningen och tros bero på att aktörer inom denna disciplin är ovilliga att förändra den upprätthållna maktbalansen.⁹⁵

I samstämmig teoretisk kombination med ABL:s tre rekvisit för AI:et, är det tänkt att den institutionella teorin skall underlätta analysen genom att belysa hur effektivt de tre rekvisiten kommit att tillämpas i empiri således. Genom detta förfarande torde det vara möjligt att förklara huruvida denna normativa teori är en tillräckligt effektiv mekanism att handskas med för aktörerna det berör, i enlighet med neoinstitutionalisterna synsätt. Eller så kan den institutionella teorin rentav återge ett sken av de tre rekvisiten som ineffektiva mekanismer som vållar ”grus i maskineriet” som enbart uppburit social legitimitet under premisser av att mekanismen lyckats klamra sig fast vid socialt vedertagna konventioner genom ”manipulativt” beteende. Men principiellt vill denna tämligen dikotomiserade diskussion föra fram budskapet att det finns institutionaliserade element i ABL:s tre rekvisit för AI:et enligt *Selznicks* resonemang ovan. Frågan är bara till vilken grad och hur pass effektivt de förhåller sig till omgivningens aktörer det berör.

⁹² Artsberg 2005, s. 83

⁹³ Artsberg 2005, s. 83

⁹⁴ Artsberg 2005, s. 83

⁹⁵ Artsberg 2005, s. 432

4.3 *Begränsningar i teoretisk referensram*

Hur smärtfritt det än önskas att appliceringen av den teoretiska referensramen skall ske på studiens empiriska data, finns det dessvärre fallgropar i teorin om än av mindre slag som det är värt att befästa hänseende till. Detta är nödvändigt för att på så vis minimera och undergräva de riskmoment och farozoner som de uppvisade bristerna i teorin kan åsamka på studiens reliabla och valida beskaffenhet.

Vad gäller applicering av en normativ teori av juridisk karaktär som ABL:s tre rekvisit för AI:et associerar, torde det alltid föreligga ett riskmoment då det gäller tolkningsaspekten av innehållet i rekvisiten om än att detta är ett smärre problem men principiellt har en relevans. Det handlar således om hur berörda aktörer i empirin valt att tolka rekvisitens innebörd och hur pass denna stämmer överens eller rentav skiljer sig från författarnas egna tolkningar. Genom att använda tolkningstekniken finns det alltid en påtaglig risk att det blir för mycket av de omedvetna subjektiva mekanismer i ens medvetande som styr tolkningsutfallet i slutändan när det är objektivitet som eftersträvas. För att undanröja detta dilemma i så stor utsträckning så möjligt har det snarare varit en regel än ett undantag att diffusa lydelse i de berörda rekvisiten avstämts mot doktrin där mera ingående diskussioner och konkretiseringar av juridisk problematik förts. På så vis torde öppenheten för vida tolkningar tonas ner i större utsträckning.

Att omedvetna subjektiva mekanismer i ens egna medvetande styr tolkningsutfallet har en direkt återankoppling till de brister som kan uppkomma vid applicering av den institutionella teorin. *Nygaard* utvecklar detta resonemang vidare och menar på att vi alla är "institutionens fångar" genom att vi alla uppvisar subjektiva världsbilder som vi utgår ifrån, följer och sällan ifrågasätter.⁹⁶ Ett annat problem med den institutionella teorin som *Nygaard* fäster vikt kring är att det kan vara ett dilemma att reda ut och särskilja över vad som utgör institutionellt orsakande problem från vad som är reella problem i den vardagliga organisatoriska verksamheten. *Nygaard* ställer sig frågande till att: "Hur kan man

⁹⁶ Nygaard & Bengtsson 2002, s. 213-214

*förhålla sig kritisk till något som alla är övertygade om är en ren och skär verklighet”.*⁹⁷

Dessa resonemang återkastar även ett sken över och ställer krav på oss som författare vid appliceringen av den teoretiska referensramen på empiri. Det handlar således om krav av att kunna hantera principen om ”*institutionens fångar*” på ett tämligen neutralt sätt, genom att bibehålla uppmärksamhet, objektivitet och opartiskhet vid appliceringsförförandet.⁹⁸ För i annat fall torde det finnas överhängande risk att personliga reflektioner i större utsträckning på ett subjektivt sätt påverkar analysförfarandet.

⁹⁷ Nygaard & Bengtsson 2002, s. 213-214

⁹⁸ Nygaard & Bengtsson 2002, s. 213-214

5 Empiri

Nedan återges den juridiska referensramen bestående av lagens förarbeten, därefter följer RN:s praxis i kronologisk ordning mellan åren 1996-2006 beträffande ABL:s tre rekvisit för revisorns AI

5.1 Juridisk referensram

5.1.1 Aktiebolagslagens rekvisit för apportintyget

AIs rekvisit omfattas av ett regelverk som revisorn skall uppfylla för att ansetts ha företagit en godtaglig granskningsinsats av AE:s karakteristik som skall ligga till underlag för utfärdandet av AI:et. Avstampet till ABL:s föreskrifter för AI:et och dess obligatoriska innehåll återfinns i 2:19 som är en gemensam lydelse oavsett om det är bolagsbildning eller nyemission:⁹⁹

”19 § Om aktierna betalas med apportegendom eller om bolaget enligt villkor i stiftelseurkunden skall fullgöra förpliktelser efter bildandet, skall en revisor lämna ett skriftligt, undertecknat yttrande över betalningen. Av yttrandet skall det framgå att

- 1. all apportegendom har tillförts bolaget,*
- 2. apportegendomen är eller kan antas bli till nytta för bolagets verksamhet, och*
- 3. apportegendomen inte i stiftelseurkunden har tagits upp till högre värde än det verkliga värdet för bolaget.*

I yttrandet skall revisorn beskriva apportegendomen och ange vilken metod som har använts vid värderingen. Särskilda svårigheter att uppskatta värdet av egendomen skall anmärkas. Av yttrandet skall det också framgå att förpliktelser som bolaget enligt villkor i stiftelseurkunden skall fullgöra efter bildandet har redovisats och värderats enligt god redovisningssed.

En revisor som avses i första stycket skall vara en auktoriserad eller godkänd revisor eller ett registrerat revisionsbolag.”

⁹⁹ Se även ABL 13:8 om apportbestämmelser vid emissioner som refererar tillbaka till lydelsen i ABL 2:19

5.1.1.1 **Besittning**

En fundamental princip vid förvärv av AE är att revisorn via AI:et måste styrka huruvida egendomen verkligen tillförts det förvärvande bolaget, det vill säga att egendomen kommit i bolagets besittning. I förarbetena till ABL framgår tydligt att det åläggs revisorn att intyga ”att all apportegendom har tillförts bolaget”.¹⁰⁰ Innebörden av begreppen ”tillförd” och ”besittning” har närmare diskuterats i förarbetena och i doktrinen.¹⁰¹ Däri omnämns att huruvida bolaget får AE till sig ”tillförd” är av stor dignitet. Eftersom bolaget i egenskap av sin besittning av AE:en upprätthåller ett sakrättsligt skydd, det vill säga en slags gardering mot överlåtarens fordringsägare och dess eventuella anspråk på AE:en. Med ”besittning” i denna kontext har *Hemström* definierat begreppet som ”att en person faktiskt innehar en sak oavsett om han har någon rätt att göra det”.¹⁰²

En förutsättning för att förvärvaren skall anses ha AE:en i sin besittning är att AE:en ”avskiljs på lämpligt sätt” för att ett sakrättsligt skydd skall anses kunna uppstå.¹⁰³ Vad som innefattas i förfarandet av att AE:en skall avskiljas ”på lämpligt sätt”, har det i förarbetena gjorts ett närmare specifikationsförslag kring hur detta rimligen skall gå till.¹⁰⁴ Däri har gjorts en analogisk jämförelse med situationer när det tillskjutande vederlaget består av kontanter. För att aktiebolaget skall kunna bli registrerat när pengar står som säkerhet för aktiekapitalet krävs att beloppet är inbetalt till ett svenskt kreditinstitut (ofta med avseende på banker). Kreditinstitutet skall yttra sig att så skett annars kan en registrering av bolaget ej ske. Yttrandet skall garantera borgenären säkerhet att pengarna verkligen har blivit tillförda bolaget. På så sätt är det meningen att pengarna skall vara sakrättsligt skyddad för bolaget och utom räckhåll för inbetalarens fordringsägare. På liknande sätt är det tänkt AE:en skall avskiljas för att uppbära sakrättsligt skydd.¹⁰⁵ Skillnaden består i att det inte är ett kreditinstitut som skall yttra sig över besittningen utan det är revisorn genom utfärdandet av AI:et som styrker huruvida besittningsrekvisitet uppfyllts. Vid den kontanta tillförseln gäller det att

¹⁰⁰ Prop. 1993/94:196, *Ändringar i aktiebolagslagen (1975:1385) m.m.*, s. 147

¹⁰¹ SOU 1997:22, *Aktiebolagets kapital, del I*, s. 44. Se även Nerep, E. (2003), *Aktiebolagsrättslig analys – Ett tvärsnitt av nyckelfrågor*, 1:a uppl., Stockholm, s. 103

¹⁰² Hemström 1999, s. 50

¹⁰³ Prop. 2004/05:85, s. 233

¹⁰⁴ Prop. 2004/05:85, s. 234

¹⁰⁵ Prop. 2004/05:85, s. 234

”pengarna skall sättas in på ett för ändamålet särskilt öppnat bankkonto”. När det gäller AE fordras det att den ”avskiljs på ett lämpligt sätt för bolagets räkning”.¹⁰⁶ Till skillnad från betalning då kontanta vederlag erläggs, så sker betalningen vid en apportionering genom att egendomen avskiljs på ett sådant sätt att den ingår i bolagets egendom.¹⁰⁷

I förarbetena har en närmare specifikation gjorts hur avskiljandet av AE skall utföras i praktiskt avseende i förhållande till det enskilda fallet, för att AE skall anses kunna ingå i bolagets egendom. Vidtagna åtgärder i det enskilda fallet skall bedömas utifrån de ”sakrättsliga regler och principer” som gäller ”för det ifrågavarande slaget av egendom”.¹⁰⁸ När det handlar om AE bestående av lösöre ”förutsätts normalt att egendomen överförs i den tillträdande styrelsens besittning för bolagets räkning”.¹⁰⁹ Vad som dock menas med innebörden av ”sakrättsliga regler och principer” framgår inte närmare av förarbetena.

I doktrinen framhålls det att sakrättsligt skydd handlar om att undersöka hur pass skyddad egendomen är mot anspråk från konkurrerande tredje man.¹¹⁰ Egendomen kan delas upp i två huvudgrupper, fast och lös egendom. Olika regler gäller huruvida egendomen klassificeras. När det gäller försäljning av fast egendom uppnår köparen sakrättsligt skydd mot säljarens borgenärer vid kontraktsögonblicket då avtal mellan parter sluts. Vid lös egendom krävs att den kommer i köparens besittning.¹¹¹ För att revisorn skall kunna utröna vad som krävs för att besittning skall kunna ses som acceptabel varierar med vad för slags lös egendom det rör sig om.

Till skillnad från kontraktsprincipen som gäller vid den sakrättsliga övergången av fast egendom, gäller traditionsprincipen vid besittningsövergången av lös egendom. Enligt traditionsprincipen inträder besittningsövergången vid momentet då egendomen ”överlämnats” till förvärvaren.¹¹² Vi tolkar i enlighet med

¹⁰⁶ Prop. 2004/05:85, s. 235-236

¹⁰⁷ Hemström 2005, s. 139

¹⁰⁸ Prop. 2004/05:85, s. 235

¹⁰⁹ Prop. 2004/05:85, s. 23

¹¹⁰ Hemström 1999, s. 16

¹¹¹ Håstad, T. (2000), *Sakrätt avseende lös egendom*, 6:e uppl., Stockholm, s. 29

¹¹² Bergström, S., Håstad, T., Lindblom, P-H. & Rylander, S. (2001), *Juridikens termer*, 8:e uppl., Stockholm

begreppet ”överlämnat” att besittningsövergången av egendomen torde uppbära sakrättsligt skydd vid momentet då AE *fysiskt* sett överläts till förvärvaren.

5.1.1.2 Nytt

En viktig förutsättning för att en AE skall kunna tillskjutas ett bolag, är att egendomen skall medföra någon slags *nytt* för bolaget och dess verksamhet.¹¹³

Detta kriterium fastställs tydligt i förarbetena till ABL. Där föreskrivs att för att nyttorekvisitet skall anses vara uppfyllt, fordras det att endast ”*sådan egendom som är eller kan antas bli till nytt för bolagets verksamhet kan utgöra apportegendom*”.¹¹⁴ Men vad som konkret innefattas i nyttobegreppets sfär och på vilket sätt det skall fastställas i det specifika fallet för en tillskjuten egendom, föreskrivs det inget vidare härom.

I doktrinen förs dock en mera konkretiserad och ingående diskussion, som är mera vägledande vid tolkning av nyttorekvisitets innebörd. Där framgår att minimikravet för att AE objektivet sett skall anses vara till nytt för bolaget, är att nyttan skall vara av påtaglig betydelse för bolagets verksamhet. Dessutom skall AE:en ha en sådan karaktär att den går att upptas i bolagets balansräkning.¹¹⁵ Vid fastställandet av huruvida nyttorekvisitet kan anses vara uppfyllt, torde den vägledande utgångspunkten vara att en avstämning företas mot innehållet i bolagsordningens lydelse om bolagets verksamhetsföremål.¹¹⁶ Detta förfarande tycks dock ofta ge upphov till en ”väsentlig gråzon” i den bemärkelsen att konkretiseringsgraden under olika omständigheter, beträffande tolkningen av bestämmelserna kring verksamhetsföremålet i bolagsordningen, ofta förefaller vara låg.¹¹⁷

¹¹³ Sandström 2007, s. 110

¹¹⁴ Prop. 1993/94:196, s. 7. Se även Prop. 2001/01:87, *Revisorns yttrande om apportegendomen m.m.*, s. 14

¹¹⁵ Nerep 2003, s. 92

¹¹⁶ Nerep 2003, s. 92. Se även Sandström 2007, s. 110

¹¹⁷ Nerep 2003, s. 117

Det tycks förefalla att endast sådan AE som ”uppenbart” är oförenlig med bolagsordningens bestämmelser beträffande verksamhetsföremålet, uttryckligen inte får tillskjutas bolaget.¹¹⁸ *Nerep* hävdar att ”uppenbarhetsrekvisitet” inte gör en åtskillnad mellan verksamhetsföremålet och ändamålet med verksamheten.¹¹⁹ Enligt *Nereps* resonemang är det därigenom ”*långt från säkert, att endast sådan verksamhet som uppenbarligen faller utanför verksamhetsföremålet skall stå i strid med bestämmelsen härom*”.¹²⁰

Vid fastställandet av huruvida en AE kan anses bringa nytta för ett bolag, är det enligt doktrinen möjligt att göra såväl en *elastisk* (tänjbar) som en *extensiv* (utvidgad) tolkning av såväl verksamhetsföremålet som verksamhetens ändamål.¹²¹ Med en elastisk tolkning torde det vara möjligt att tänja på nyttorekvisitets lydelse och bolagsordningens innehåll för förvärv av AE. Låt säga att en speciell truck förvärvas till ett bolag som håller stora lager. Utifrån en elastisk tolkning torde trucken kunna anses utgöra ett naturligt tillskott i samstämmighet med rörelsen verksamhet genom att den tillför lagret nytta genom lastning av pallar etcetera. Men låt säga att en mycket speciell maskin förvärvas som inte är till nytta för lagret i dagsläge, men att den i framtiden bedöms kunna komma att användas i lagret på grund av planer på stora omvandlingar i rörelsen med hänseende till tekniska och ekonomiska fortskridningen i samhället. Enligt *Johansson* torde även en sådan extensiv tolkning av AE:en kunna vara godtagbar.¹²²

5.1.1.3 Värdering

I förarbetena till ABL framgår det krav om att revisorn i sin granskning av tillskjuten AE skall inkludera yttranden i AI:et beträffande den utförda värderingen. De krav som explicit framkommer kring värderingsfrågan, är att revisorn måste yttra sig om att AE:en ”*inte har åsatts högre värde än det verkliga*

¹¹⁸ Se NJA I, 1987 s. 394. Däri behandlas ett fall om ett fackförbund, som i strid mot sina stadgar beträffande ändamålet med dess verksamhet, beslutat om att teckna kollektiva hemförsäkringar för sina medlemmar. HD ansåg att försäkringarna inte hade någon ”naturlig anknytning” till medlemmarnas arbetsinsatser respektive förbundets stadgar och att handlingen därmed torde ”*uppenbarligen stå i strid mot förbundets i stadgarna angivna uppgift*”. Se även *Nerep* 2003, s. 93

¹¹⁹ *Nerep* 2003, s. 93. Om vi uppfattat *Nerep* korrekt, så tyder resonemanget på att det inte behöver vara ”uppenbart” att verksamhetsföremålet strider mot bestämmelserna i bolagsordningen.

¹²⁰ *Nerep* 2003, s. 117

¹²¹ *Johansson* 2001, s. 148. Se även *Nerep* 2003, s. 118 och *Bergström, S. m.fl.* 2001, s. 99

¹²² *Johansson* 2001, s. 148

värdet för bolaget”.¹²³ Bestämmelsens primära mål är tillförsäkra att ett verkligt ekonomiskt värde tillförs bolaget som motsvarar det tecknande beloppet.¹²⁴ Med verkligt värde vid värdering, avses vanligtvis marknadsvärdet av AE:ens tillgångar och skulder.¹²⁵ Enligt *Nerep* är det inte nödvändigt att tillskottet åsätts ett bestämt ekonomiskt värde, det torde endast räcka med att AE:en åsätts ett värde som minst motsvarar det verkliga värdet.¹²⁶

Det har diskuterats i doktrinen huruvida AE:en alltid skall tas upp till det marknadsmässiga verkliga värdet. *Wickenberg* erinrar sig bland annat att det många gånger är svårt att kunna uppskatta ett korrekt verkligt värde på AE:en. Enligt dennes uppfattning torde en viss diskrepans (störande brist på överensstämmelse mellan teori och empiri) kunna medges, för att det överhuvudtaget skall vara möjligt att kunna tillskjuta någon AE i praktiken. Enligt *Wickenberg* torde en sådan logisk gräns på diskrepansnivån anses vara tillräcklig då värdet på AE:en är ”rimlig” i förhållande till vederlagets storlek.¹²⁷ Enligt *Wickenberg* kan en AE som värderats till marknadsmässiga grunder i själva verket vara värt mer. Vilket i sin tur torde kunna beaktas, då det kan anses föreligga synergieffekter (uppstår när en handling eller en process får ett resultat som är mer än summan av de enskilda delarna) i potten som borde inräknas i bedömningen av värdet på AE:en.¹²⁸

I förarbetena föreskrivs det att ”*skall revisorn beskriva apportegendomen och ange vilken metod som har använts vid värderingen av den*”.¹²⁹ I revisorns uppgift tycks det ligga för handen att granska vilken värderingsmetod som använts, beräkningsunderlaget och beräkningen.¹³⁰ De värderingsmetoder som anses kunna vara godtagbara kan baseras på substansvärderingsmetoden (tillgångars värde minskat med skulder), avkastningsvärderingsmetoden (värdering av förväntade vinster, baserat på antaganden som uppstår genom granskning av tidigare års

¹²³ Prop. 1993/94:196, s. 9. Se även Prop. 2000/01:87, s. 13

¹²⁴ *Nerep* 2003, s. 91

¹²⁵ Prop. 2004, s. 375

¹²⁶ *Nerep* 2003, s. 114

¹²⁷ *Wickenberg, J., Apport av rörelse enligt aktiebolagslagen*, SkatteNytt 2007:1-2, s. 36

¹²⁸ *Wickenberg* 2007, s. 36

¹²⁹ Prop. 1993/94:196, s. 9. Se även Prop. 2000/01:87, s. 13

¹³⁰ *Nerep* 2003, s. 114

resultat) och marknadsvärderingsmetoden.¹³¹ I varje enskilt ärende skall även revisorn till sin hjälp ta del av extern och oberoende sakkunnig expertis, vad gäller värderingsutlåtandet av AE:en. Enligt *Nerep* skall värderingen grundas på minst två värderingsutlåtanden.¹³² Om det förekommit svårigheter att uppskatta värdet skall dessa anmärkas av revisorn i AI:et, eftersom det tycks anses vara av värde att AI innehåller sådana uppgifter, då den som tar del av AI:et kan få större möjligheter att bedöma värderingens riktighet.¹³³

Enligt förarbetena till ABL:s föreskrifter kring AI innehåll, framkommer det att beskrivningen av AE:en som skall göras av revisorn, ”*får inte göras så schematisk att den inte ger läsaren någon uppfattning om egendomens art*”.¹³⁴ I förarbetena exemplifierar man det med att hela bolagskomplex tillskjuts. Däri anses beskrivningen av AE:en vara uppfylld enligt lagstiftaren ”*genom en reviderad balansräkning med kommentarer från revisorn*”.¹³⁵ Med detta förfarande torde det således inte vara lagstiftarens syfte att i det normala fallet ställa några större krav på revisorn om ”*mera detaljerade beskrivningar*” av AE.¹³⁶ Enligt doktrinen skulle således endast en översiktlig beskrivning av revisorn kunna företas av AE:en i AI:et för att kunna godtas.¹³⁷

Beträffande rekvisitet kring att revisorn lämnar ett yttrande i AI:et, angående den värderingsmetod som använts vid värderingstillfället, statuerar ”*att revisorn måste ange om han har använt sig av viss egendoms marknadsvärde eller dess bokförda värde*” då granskningen företagits av AE:en.¹³⁸ I doktrinen görs den tolkningen att det inte är revisorn som skall utföra värderingen, det är styrelsens uppgift. Utan denne skall enbart granska och verifiera värderingsmetoden av AE:en i syfte att pröva rimligheten med metoden.¹³⁹

¹³¹ *Nerep* 2003, s. 114. Se även Wickenberg 2007, s. 34

¹³² *Nerep* 2003, s. 114

¹³³ Prop. 1993/94:196, s. 9

¹³⁴ Prop. 1993/94:196, s. 147-148

¹³⁵ Prop. 1993/94:196, s. 147-148

¹³⁶ Prop. 1993/94:196, s. 147-148

¹³⁷ Thorell 2004, s. 95

¹³⁸ Prop. 1993/94:196, s. 147-148

¹³⁹ Thorell 2004, 95-96

Genom implementeringen av EG:s ”Kapitaldirektiv” i ABL:s föreskrifter, fordras det att revisorn eller annan sakkunnig som företar granskningen av AE:en, skall förutom att ange den värderingsmetod de använt, även redogöra för huruvida de beräknade värdena av AE:en ”*motsvarar antal, nominellt värde eller, i avsaknad av sådant värde, bokfört parivärde och i förekommande fall överkurs i fråga om de aktier för vilka apportegendomen utgör vederlag*”.¹⁴⁰

5.2 Revisorsnämndens praxis

5.2.1 Filmrättigheterna

Fallet behandlar huruvida revisorn (i fortsättningen benämnd som X i samtliga fall) förfarit oredligt vid utfärdandet av AI:et, då denne brustit i sin granskning och verifiering beträffande det åsatta värdet av AE:en. X hade utfärdat ett AI för en AE bestående av fem filmrättigheter som åsatts ett värde om 1950 tkr. Värdets rimlighet hade X uppskattat på basis av ett beviljat lån som bolaget medgivit och där filmrättigheterna hade utgjort *pantsättning* i transaktionsförhållandet. X hävdade i anknytning till denna omständighet att AE:en därigenom måste ha haft ett värde om minst 1940 tkr. RN bedömde att uppskattningen av AE:s värde baserat på värdet av en pantsättning inte kan ligga till grund för AE:s värdering varför ett AI på denna grund inte bör utfärdas. Utan RN hävdade att X ”*borde ha verkat för att sakkunnig hjälp anlätades vid bedömningen av apportegendomens värde*”.¹⁴¹

5.2.2 Veteranbilarna

I samband med att en bolagsbildning genomfördes, tillsköt en företagare AE bestående av tre till antalet ”fiktivt existerande” veteranbilar, åsatta ett värde om 300 tkr, som kom att utgöra bolagets hela aktiekapital. Ett år senare företogs även en apportemission dit en ”fiktiv” Ferrari åsatt ett värde om 350 tkr tillsköts som AE. Att den ”fiktivt existerande” egendomen kunnat tillskjutas bolaget, hade X

¹⁴⁰ Rådets andra direktiv 77/91/EEG (Kapitaldirektivet), artikel 10.2. Se även Prop. 1993/94:196, s. 230, där förslag till implementering av kapitaldirektivet i svensk rätt företagits.

¹⁴¹ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1995-juni 1998, Uppsala 1998, Dnr 1996-34

möjliggjort genom att utfärda AI för samtliga transaktioner som genomfördes under perioden. Fallet handlar således bland annat om huruvida X granskningsinsats av AE, beträffande dess värde och existens under den berörda perioden, utgjort ett bristfälligt underlag för utfärdande av AI.

I fallet framkommer att företagaren tydligen haft för avsikt att lura X under ett antal år. Lurendrejeriet bestod i att förmå X att utfärda AI till de tillskjutna bilarna som företagaren hade "förvärvat" äganderätten till. Detta möjliggjordes genom att företagaren visade upp registreringshandlingarna till bilarna för X som bevis för att bilarna existerade och att företagaren via förvärv var dess rättmätiga ägare. Under apportemissionen då Ferrarin förvärvades, visades ett värderingsintyg upp för X från en okänd bilhandlare som företagaren tydligen hade handlat med, som skulle styrkt att bilen åsatts ett korrekt värde. Ett värde som företagaren godtog och bekräftade på förfrågan av X. I själva verket existerade inga bilar eftersom de hade alla skrotats flera år innan bolaget startades. Det enda företagaren ägde var registreringshandlingarna till bilarna.

X hävdade att denne för att förvissa sig om bilarnas existens, kontrollerat uppgifterna om registreringshandlingarna och bilarna mot länsstyrelsens bilregister och där inte funnit något att anmärka kring. Någon inventering av de förvärvade bilarna hade enligt X inte gjorts, då de enligt förvärvarens utsago skulle befinna sig i ett garage i södra Sverige. Med dessa fakta på handen, fann X det därmed troligt att bilarna kommit i företagarens besittning, med motiveringen att denne sedan tidigare kände till att företagarens egen far var en bilhandlare. Beträffande värderingen av bilarna, hävdade X att denne fann bilhandlarens värderingsintyg vara tillräckligt tillförlitliga och att det därmed inte förelåg några hinder för utfärdande av AI. Inte minst med tanke på att företagaren själv de facto såväl skriftligen som muntligen bekräftat legitimiteten i intyget.

RN var av den åsikten att det är X som skall "*självständigt förvissa sig om bilens existens och värde*" på ett aktivt sätt.¹⁴² RN anser att det inte går som X således har gjort, att godta ett värderingsintyg från en tämligen okänd bilhandlare, som dessutom utsetts av företagaren själva, utan att kontrollera dennes bakgrund samt

¹⁴² Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1995-juni 1998, Uppsala 1998, Dnr 1997-19

själva ha granskat och verifierat rimligheten av värderingen kring AE och dess existens.¹⁴³

5.2.3 Värdepappersförvaltningen

Vid två företagsbildningar ansågs X ha utfärdat ett AI på tvivelaktiga grunder för en tillskjuten AE. Det hela började med att två aktiebolag bildades med syftet att bedriva en värdepappersrörelse. AE som tillsköts bolaget, bestod av andelar i en ekonomisk förening som sysslade med värdepappersförvaltning och finansbolagsverksamhet. Stiftaren av aktiebolagen, var även styrelseledamot i den ekonomiska förening som apporterades. Värderingen av andelarna i den ekonomiska föreningen hade företagits av den ekonomiska föreningen där företagsstiftaren även var styrelseledamot. Detta hade skett genom ett utfärdande av ett referensbrev, där det framgick att värdet på AE uppgick till minst det avtalade priset i apportemissionen.

RN hävdade vid sin bedömning att det är X som måste ”*självständigt förvissa sig om andelarnas värde och existens*” innan ett AI kan utfärdas.¹⁴⁴ RN hävdade att X inte kan grunda sin bedömning på ett referensbrev utfärdat av en ekonomisk förening där stiftaren själv är styrelsemedlem då denne besitter ett bestämmande inflytande över verksamheten. Utöver referensbrevet har X inte vidtagit några ytterliggare kontrollåtgärder i sin granskningsprocess vilket enligt RN är bristfälligt.¹⁴⁵

5.2.4 Facktidningarna

Fallet behandlar två fall av oredligt förfarande som X företagit då AI utfärdats vid tillskjutandet av AE. I det första fallet har ett bolag bildats dit AE tillskjutits bestående av tidskrifter, som upptagits till ett belopp om 500 tkr som i övrigt kom att utgöra hela bolagets aktiekapital. Tidningarna var vid upptagandet i bolagets

¹⁴³ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1995-juni 1998, Uppsala 1998, Dnr 1997-19

¹⁴⁴ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1995-juni 1998, Uppsala 1998, Dnr 1998-18

¹⁴⁵ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1995-juni 1998, Uppsala 1998, Dnr 1998-18

balansräkning flera månader gamla. X hävdade att tidningarna riktade sig till en begränsad grupp av läsare och därigenom var åldern av mindre relevans, och kunde per automatik klassificeras som facklitteratur. Värdets rimlighet hade X bedömt efter vad denne uppskattat vara marknadsmässiga värden, då denne tagit del av annonser där tidningar av liknande slag utannonserades till högre försäljningspriser. Vidare hade X även baserat värdets rimlighet på ett inventeringsintyg, som denne erhållit från inventeringsmannen och därmed torde detta betraktas som att konsultering företagits med en sakkunnig expert. Inventeringsmannen hävdade å andra sidan att han endast hade till uppgift att kontrollera tidningarnas antal och att det tryckta priset var korrekt och hade enligt egen utsago inte avgett något sakkunnigt utlåtande beträffande värderingen av tidningarna.

RN hävdade att X i det första fallet brustit i sin kontrollåtgärd, genom att denne borde ha intagit en försiktigare och ifrågasättande hållning av det upptagna värdet beträffande tidningarna i stiftelseurkunden. Inte minst med tanke på att de var flera månader gamla och därigenom kan tänkas få en begränsad läsekrets. Enligt RN förväntas det även av X att denne omger sig med extern sakkunnig konsultation beträffande värderingen, i syfte att verifiera värderingen av tidningarna för att därigenom kunna ligga till underlag för huruvida AI skall utfärdas eller ej.

Det andra fallet handlade om att tidningarna hade sålts till ett fiktivt existerande grekiskt bolag, till hela dess upptagna värde om 500 tkr. I utbyte hade bolaget erhållit ett löpande skuldebrev upptaget till samma värde. För att garantera köparens likvid har dessutom en borgensman trätt in som en garant för fordringen som uppkommit i egenskap av skuldebrevet. Borgensmannen visar sig dock vara en "bulvan" med ett utbrett register hos kronofogdemyndigheten. Av fordringsbeloppet var 200 tkr tänkt att tillskjutas som AE för nybildningen av ett dotterbolag. Då det grekiska bolaget inte existerade, erhöles endast ett belopp om 100 tkr som tillföll moderbolaget. Dotterbolaget stod därmed utan aktiekapital.

X gjorde till sitt försvar klart över att skuldebrevet överensstämde med de krav som omgärdas kring löpande skuldebrev. Dessutom befanns brevet i bolagets

besittning, vilket torde uppfylla rekvisiten för utfärdande av AI. X hävdade att denne inte visste att det ingick i processen att avslöja brott.¹⁴⁶ RN konstaterar att ”*då ett skuldebrev tillskjuts som enda kapital vid en bolagsbildning är det väsentligt att förvissa sig om att fordran är säker*”.¹⁴⁷ Enligt RN åläggs det X att i första hand kontrollera och förvissa sig om den ekonomiska ställningen i gäldenärsbolaget (grekiska bolaget). Skulle inte detta gå vägen är det ”*desto mer angeläget att kontrollera*” borgensmannens betalningsförmåga.¹⁴⁸

5.2.5 Byggmaskinerna

I detta fall har X utfärdat ett AI för en tillskjutande AE i anknytning till en bolagsbildning av ett byggföretag, bestående av 26 till antalet begagnade byggmaskiner åsatta ett värde om 100 000kr. Värdets och nyttans rimlighet av AE, samt dess existens, hade X uppskattat utifrån ett värderingsintyg som stiftarna visat upp och som X hade uppfattat det, företagits av en företagsledare för ett annat byggföretag. Till sin samlade bedömning hade X erhållit konsultativ hjälp av en extern oberoende sakkunnig byggmästare, i syfte att verifiera värdet och AE medbringande nytta för bolagets verksamhet. X bedömde att det inte var troligt att verksamheten kunde bedrivas utan de byggmaskiner som värderingsintyget visade. Dessutom visade förgående års omsättning som var på ungefär 420 tkr, att det existerat en verksamhet. Men utöver dessa åtgärder hade X inte vidtagit några ytterligare granskningsinsatser. X hade vare sig utfört någon personlig inspektion av AE, kontrollerat värderingsintygets äkthet eller kontaktat värderingsmannen. Utan X hade förutsatt att värderingsintyget var korrekt utifrån egen tidigare erfarenhet och därmed inte ansett sig behöva utföra några ytterligare ”extraordinära” granskningsinsatser.

RN ansåg det märkligt att X inte ansett sig behöva utföra ”extraordinära” granskningsåtgärder när dennes granskningsåtgärd inte varit självständig utan helt förlitat sig på stiftarnas uppgifter om att AE tillförts bolaget. RN gör även

¹⁴⁶ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1998-juni 1999, Uppsala 1999, Dnr 1998-48

¹⁴⁷ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1998-juni 1999, Uppsala 1999, Dnr 1998-48

¹⁴⁸ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1998-juni 1999, Uppsala 1999, Dnr 1998-48

gällande att om värderingsintyget som sådant ger visst stöd för antagandet att byggmaskinerna existerat, men det går inte att enbart utifrån värderingsintyget att dra de slutsatserna att stiftarna är de rättmätiga ägarna till AE och att de kommit i bolagets besittning. Enligt RN framgår det inte i värderingsintyget hur värderingen gått till och för vems räkning den utförts. Det är således upp till X ”att självständig granska” huruvida AE tillförts bolaget, beskriva och ange vilken metod som använts vid värderingen och inte helt förlita till uppgifter från stiftarna.¹⁴⁹ RN hävdar å andra sidan att nyttoekvisitet torde anses vara uppfyllt vilket även gäller granskningsinsatsen av värdet på AE i vis mån, eftersom X tagit hjälp av en oberoende extern sakkunnig vid värderingsutlåtandet. Men RN uttrycker dock viss tveksamhet mot X insats, eftersom denne varken kontaktat värderingsmannen eller personligen besiktigat AE.¹⁵⁰

5.2.6 Kringutrustningen

I detta fall hade X blivit kontaktad av en person som önskade starta ett aktiebolag genom att tillskjuta en AE bestående av kringutrustning till en kompressor. Det visade sig senare att AE inte existerade och att stiftaren endast varit ute efter att företa momsbedrägerier. Kompressorn med tillhörande kringutrustning, hade enligt stiftaren förvarats i en förhyrd lada några mil utanför staden. Kompressorn hade stiftaren köpt från en tidigare arbetsgivare och därigenom kunnat visa upp en faktura till X för att styrka legitimiteten i AE existens. Att fakturan ej innehöll något specifik information kring själva kringutrustningen utan endast kompressorn, försvarade stiftaren med att påstå att kringutrustningen ofta användes tillsammans med kompressorn, därmed såldes de ihop.

X hade enligt egen utsaga då bett stiftaren att få kringutrustningen värderad hos stadens största uthyrare av byggmaskiner. X påstod även att han i kontrollsyfte ringt värderingsfirman för att se om stiftaren hade fått utrustningen värderad och fick enligt honom själv svaret att denne verkligen hade varit där med kringutrustningen lastad på en mindre lastbil. X hade inte noterat vem han hade

¹⁴⁹ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1998-juni 1999, Uppsala 1999, Dnr 1998-49

¹⁵⁰ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1998-juni 1999, Uppsala 1999, Dnr 1998-49

talat med. Värderingsfirman hade sagt att utrustningen hade ett nyvärde på 300 tkr och en begagnad ungefär halva det värdet. Han kontaktade även Atlas Copco för att bekräfta stiftarens uppgifter kring kompressorn. Värderingsfirman nekade dock efteråt att ha varit i kontakt med X eller dennes klient. X hade träffat stiftaren 7-8 gånger och fått intrycket att denne var seriös.

RN fastställer att noggrannare undersökning hade krävts av X än den företagna, då AE varken hade omnämnts i fakturan eller att den haft en sådan beskaffenhet att det är tvivelaktigt att privatpersoner normalt är ägare till sådana. RN hävdade även att undersökningen skall ske oavsett om det finns misstanke om brott. Ett sådant enkelt tillvägagångssätt enligt RN skulle ha varit att kontakt upprättats med den förra ägaren för att bekräfta att köpet inträffat. RN ansåg att X borde ha bett om att personligen få inspektera AE då denna befanns *”endast några mil från dennes kontor i X-stad.”* När X var i kontakt med värderingsfirman borde denne enligt RN ha antecknat namnet på personen som denne talat med och begärt att få ut ett värderingsintyg. RN finner att X inte beaktat de sakrättsliga aspekterna vid tillförande av AE. Dessutom hävdar RN att när AE förvarades i en förhyrd lada, kunde den ej betraktas vara tillförd bolaget och då borde X förslagsvis ha frågat sin klient om han även i framtiden planerade att förvara egendomen i den förhyrda ladan eller överlåta hyresavtalet till bolaget. En annan brist är att X inte angett vilken värderingsmetod som hade använts.¹⁵¹

5.2.7 Kompressorn

X hade blivit kontaktad av en auktoriserad revisor som i sin tur hade blivit kontaktad av en annan person som önskade att bilda ett aktiebolag genom att tillskjuta AE som aktiekapital. AE bestod av en kompressor och på begäran av X visades ett värderingsintyg upp på ett papper utan att bolagets firmatryck framgick. Värderingsmannen av AE hade X inte själv kommit i kontakt med, utan endast förlitat sig på information denne fått från den andre revisorn som förklarat att värderingsmannen var en branschkollega till bolagsstiftaren och besatt vissa kunskaper beträffande kompressorer.

¹⁵¹ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 2000-juni 2001, Uppsala 2001, Dnr 2000/2001-48

Varken X eller den andre revisorn hade sett AE personligen. Den andre revisorn hade dock hört av sig till kompressortillverkaren för att få en allmän värdering. X försökte även att nå värderingsmannen på det mobilnummer som framgick av värderingsintyget, dock utan framgång. Trots detta utfärdade X ett AI, eftersom denne förlitade sig på den andra revisorns undersökning av AE beträffande dess existens och värde. Denna tillförlit som X visade den andre revisorn grundades på att X såg den andra revisorn som en äldre kollega som *”han uppfattar som en noggrann, samvetsgrann och kompetent person, hade utfört ”de kontroller som var nödvändiga för att [han] utifrån den granskningen skulle kunna skriva på intyget.”*¹⁵²

RN gör bedömningen att det var X uppgift göra en självständig granskning beträffande AE existens och värde och att inte helt oreserverat förlita sig på den andra revisorns uppgifter. X kunde enligt RN, trots att det hyses stort förtroende för någon, undersökt vilka efterforskningar den andra revisorn utfört och därigenom på egen hand bedömt tillförlitligheten i dessa. RN menar att X inte ens kontrollerat om AE verkligen existerade eller att förvärvet ägt rum, genom att exempelvis granska viktiga handlingar som fakturor eller kvitton. X hade inte heller gjort några förfrågningar om hur stiftaren anskaffat kompressorn.

Grunden för X värdering av AE var enligt RN stiftarens värderingsintyg. När X inte kunnat nå värderingsmannen över telefon skulle denne noggrannare ha undersökt vem värderingsmannen var. Enligt RN:s bedömning åligger det X att *”under alla omständigheter anledning att nå värderingsmannen såväl för att kontrollera hur denne kommit fram till det uppskattade värdet på kompressorn som för att informera sig om att värderingsmannen var opartisk och hade kompetens för att utfärda det aktuella intyget.”*¹⁵³ Att den andra revisorn gjort en allmän värdering av kompressorn fråntar enligt RN inte X skyldigheten att kontrollera värderingen av AE. Det framgick inte heller om X försökt ta reda på

¹⁵² Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 2000-juni 2001, Uppsala 2001, Dnr 2000/2001-49

¹⁵³ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 2000-juni 2001, Uppsala 2001, Dnr 2000/2001-49

var kompressorn förvarades för att bilda en uppfattning om huruvida AE avskilts på ett sådant sätt, att den skyddats från överlåtarens borgenärer.¹⁵⁴

5.2.8 Höbalarna

Fallet handlar om en överlåtelse av ett varulager till ett nytt bolag. AE som bestod av höbalar hade bolagets ägare fått genom att han hade avtalat om slå hö hos ett antal jordbrukare och som lön för mödan fick han behålla höet. Detta kunde han göra eftersom han hade tillgång till de maskiner som krävdes för uppgiften. X hävdar det var problemfritt att inventera lagret av höbalar eftersom det fanns kvar ute på fälten. Lagret hade enligt X inventerats av bolagets ägare och en utomstående sakkunnig därmed ansåg X ”inte att det var nödvändigt att själv besiktiga det.”¹⁵⁵ Lagret hade ett visst värde vilket X anser bekräftas av en viss försäljning skett förra året för 75 tkr och ett stort lager även fanns kvar till året efter.

RN hävdar att det är avgörande för deras bedömning ”om en revisor genomfört en godtagbar granskning i dessa avseenden, är vilken information om egendomen som revisorn inhämtat innan intyget avgavs.”¹⁵⁶ RN ansåg att X har förlitat sig på en inventering utförd av bolagets ägare och en anställd av bolaget, vilket ej är acceptabelt eftersom de betraktas som närstående till bolaget. Därmed skulle X ha gjort kompletterande kontrollåtgärder för att kunna bekräfta varulagrets existens. X dokumentation begränsade sig till hur stor höskörd som kan erhållits på en viss areal ägaren av ägorna stämde mot jordbrukstaxeringskalendern. Dessutom hade bolagets ägare haft muntliga avtal med några jordbrukare om att denne skulle få hö från deras åkermark, detta hade inte X lyckats visa på ett sådant sätt höet verkligen hade tillkommit bolagets ägare.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 2000-juni 2001, Uppsala 2001, Dnr 2000/2001-49

¹⁵⁵ Skattemyndigheten som i fallet var anmälare ansåg att den ”utomstående” var att betrakta som anställd av bolaget.

¹⁵⁶ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden 2002, Uppsala 2003, Dnr 2002-33

¹⁵⁷ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden 2002, Uppsala 2003, Dnr 2002-33

5.2.9 Kontorsutrustningen

X valdes till revisor i ett nystartat dotterbolag. Bolaget kom att stiftas av ett annat aktiebolag där X sedan tidigare redan var revisor. Dotterbolaget bildades genom att AE tillskötts, bestående av kontorsutrustning. Värderingen av AE hade utförts av en värderingsman som även var styrelsesuppleant i dotterbolaget. Värderingsmannen hade kontrollerat AE på plats, gjort en bedömning om huruvida värderingen var rimlig, samt undersökt så att egendomen inte fanns med i moderbolagets bokföring. X kände värderingsmannen sen tidigare och hade god erfarenhet av honom. I och med detta fann X det påpassligt och lämpligt att utfärda ett AI. Vad X dock inte förvissat sig om var att värderingsmannen även var styrelsesuppleant i moderbolaget. Men X hade förvisso haft kännedom om att värderingsmannen hade till uppgift att biträda vid bolagsbildningen och därmed ej anses kunnat vara helt fristående från transaktionen.

RN konstaterade att X skall självständigt förvissa sig om att AE existerar och är korrekt värderad. Detta kan inte X anses ha gjort, eftersom denne inte vidtagit några egna kontrollåtgärder, utan helt förlitat sig på värderingsmannens uppgifter. X borde även ha tagit reda på uppgifter kring värderingsmannen och huruvida denne kunde anses vara en oberoende extern part eller ej i transaktionsförhållandet. RN ansåg även att de sakrättsliga aspekterna som X företagit för att tillförsäkra att AE skall anses ha tillförts det nybildade bolaget, hade varit bristfälliga. RN hävdar att AE förvarats i moderbolagets fastighet, därmed kan det *”under sådana förhållanden ifrågasättas om egendomen var sakrättsligt skyddad mot moderbolagets borgenärer”*. Beträffande X dokumentation har denne inte enligt RN undersökt huruvida AE var tillförd bolaget på sådant sätt att den var skyddad från bolagsbildarens borgenärer.¹⁵⁸

5.2.10 Datorprodukterna

X hade utfärdat elva AI vilket bidrog till bildandet av ett flertal lagerbolag. AE hade främst bestått av digitaliserade bilder på CD-ROM skivor men även en

¹⁵⁸ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden 2003, Uppsala 2004, Dnr 2003-25

hårddisk med specialprogram för IT-lösningar. X hade vid granskningsinsatsen personligen vidtagit en inspektion av bilderna samt företagit en värdering av uppskattat värde på egendomen. Värderingsprocessen hade gått till så att X hade ringt upp två till antalet olika bildbyråer och bett dessa utkomma med ett utlåtande kring värderingen av AE över telefon, utan att direkt förvissa sig om vem han pratade med. Samma tillvägagångssätt hade X genomfört vid värdering av hårddisken, även där hade X inte gjort någon notering av vem han hade pratat med över telefon. Beträffande kontrollen för att förvissa sig om att egendomarna kommit i bolagets besittning, hade X sett till så att AE förvarades i ett kassaskåp hos bolagsbildaren.

RN påpekar att allt inte gått rätt till då X uppenbarligen utfärdat AI på felaktiga grunder. För det första hävdar RN vid fem av bolagsregistreringarna, att bolagen har bildats före det datum X sagt att han granskat AE, vilket enligt RN utesluter att någon granskning överhuvudtaget skett. RN menar vidare att X inte heller har tagit reda på om skivorna hade samma eller olika innehåll vilket är en nödvändighet vid värderingsutlåtandet. Vidare anser RN att värderingsutlåtandet som företagits över telefon, endast kan bedömas som ett generellt uttalade kring egendomen och inte specifikt för AE i det berörda fallet, vilken torde vara en grundläggande utgångspunkt vid ett värderingsutlåtande från sakkunniga. Därmed kan inte värdet på AE anses ha fastställts på korrektenliga grunder.

RN ansåg även att AE inte hade tillförts bolaget på ett sådant sätt att aktieägarnas borgenärer hade erhållit ett tillräckligt tillfredsställande sakrättsligt skydd, när AE förvarades i ett kassaskåp hos bolagsbildaren. RN poängterar att AI skall grundas på en självständig granskningsinsats från X och med de tillhörande erforderliga kontrollåtgärder som fordras. Därmed anses X i ett helhetsperspektiv ha brustit i sin granskningsinsats då han varken kunnat bekräfta AE existens, dess värde eller att det kommit i bolagets besittning.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden 2004, Uppsala 2005, Dnr 2004-2

6 Analys

I detta kapitel appliceras den teoretiska referensramen på studiens institutionalia och empiri.

6.1 Övergripande analys

För att inleda analysen i enlighet med studieupplägget är det inledningsvis nödvändigt att den institutionella teorins grundstenar kan utlokaliseras, för att i sin tur fördelas ut på det empiriska dataunderlaget genom en övergripande analys. Detta är således nödvändigt för att appliceringsprocessen skall kunna lyfta fram den grundläggande kärnproblematik som det vidare avses att analyseras kring. Med den institutionella teorin i anknytning till studieuppläggets karaktär torde det vara en förutsättning att resonera såsom att revisorn utgör en aktör som är verksam i en viss miljö. Revisorns verksamhet går i detta fall ut på att utfärda AI. För att kunna fortsätta att utöva sitt yrke, fordras det att denne lever upp till och anpassar utfärdandet av AI efter samhällets normer och regler för att på så vis uppbära en social legitimitet. Eftersom den sociala legitimiteten utgör en nödvändig resurs för revisorn för att denne skall kunna fortsätta vara verksam i sitt yrke.

Samhällets normer och regler är synonymer med de så kallade mekanismerna enligt den neoinstitutionella skolans synsätt, som indirekt tvingar revisorn att anpassa sina handlingsmönster därefter, för att på så vis undvika bestraffning och bibehålla den sociala legitimiteten. I detta fall utgörs de institutionella mekanismerna av lagföreskrifter i form av ABLs tre rekvisit samt en normerande och rättslig institution bestående av RN, som har till uppgift att kontrollera att ABLs rekvisit upprätthålls då revisorn utfärdar AI. *Powell & DiMaggio* skulle definiera dessa mekanismer som tvingande isomorfier, eftersom revisorn är tvungen att anpassa sina handlingsmönster efter dessa. Genom denna ingående beskrivning torde ett idealiskt tillstånd föreligga då revisorn har full förståelse av rekvisitens innebörd. Detta scenario torde uppstå då denne tillämpar rekvisiten klanderfritt när AI utfärdas och att dessa i sin tur uppfyller sitt primära teoretiska syfte, det vill säga att skydda de intressenter som AI avser att skydda.

Revisorn kan omedvetet ha förtagit handlingsmönster som visat sig vara i direkt strid mot rekvisitens intentioner om vi då bortser från faktorer som slarv, inkompetens och medvetna oredligheter från vederbörande. Detta leder oss in på en mer djupgående diskussion till vad det kan anses bero på att revisorn trots sig handlat korrekt men uppenbarligen stått i strid mot de tvingande isomorfierna i rekvisiten. Ett troligt antagande kan vara att revisorn inte riktigt uppfattat föreskrifternas innehåll då det rent informativt inte är tillräckligt vägledande och för att anpassa sig till dessa i syfte att bibehålla den sociala legitimiteten har denne rationellt försökt att agera efter bästa intuitiva förmåga. Detta kan ha gjorts genom att denne har handlat efter hur andra framgångsrika aktörer presterat, det vill säga genom ett mimetiskt förfarande.

För att exemplifiera och konkretisera resonemanget en aning går det att utmåla ett metamorfiskt scenario då en installation av en nyinköpt TV-apparat skall företas. Rimligtvis åtföljs en manual för att underlätta proceduren och få TV:en att fungera optimalt. Om nu manualen skulle visa sig vara otydlig i något avseende och därigenom komplicerar installationsprocessen, är det troligt att installatören företar installationen efter egen intuition eller genom att fråga sig fram hur andra har gjort i förhoppning om att förfarandet är rätt via ett slags mimetiskt förfarande. Resultatet i slutändan av en mimetisk metodik kan därmed påvisa två utfall; att TV:en inte fungerar optimalt enligt manualens föreskrifter eller att metoden fungerade. Vad exemplet påvisar är att ett mimetiskt förfarande är ett riskspel som företas då de ”tvingande” mekanismerna inte går att uttolka korrekt och därmed ger upphov till en osäkerhet hos installatören. Liknande resonemang är lämpligt att föra i den fortsatta analysen av rekvisiten och hur de kommit att tillämpas. Därigenom torde det vara möjligt att kunna utkristallisera huruvida det föreligger otydligheter och brister i rekvisiten.

6.2 Problem kring rekvisiten

6.2.1 Apportegendomens existens

Enligt den teoretiska referensramen åläggs det revisorn att kontrollera att bolaget kommit till besittning av AE för detta krävs således att AE verkligen existerar. Hur revisorn skall gå tillväga i praktiken för att bekräfta detta verkar inte vara helt tydligt. Skall fallet med "Byggmaskinerna" tolkas ordagrant så torde det förväntas av revisorn, att denne har varit fysiskt närvarande och således sett AE med egna ögon. Detta för att inspektionen skall anses vara fullbordad på ett korrektenligt sätt och i enlighet med rekvisitets innebörd. I fallet med "Veteranbilarna" handlade det om lös egendom och det räckte tydligen inte med avstämning av uppgifterna mot länsstyrelsens bilregister för att bevisa bilarnas existens. För övrigt hade revisorn inte förvissat sig om att AE var sakrättsligt skyddad även om bilarnas existens kunde bekräftas av en kontroll gentemot länsstyrelsens bilregister. AE befanns på ett så pass långt avstånd som i södra Sverige, att någon personligt besök av revisorn aldrig företogs. RN yttrade sig inte heller över detta. Men i detta fall liksom med det analoga resonemanget beträffande "Höbalarna", torde det under sådana här omständigheter, implicit avkrävas från revisorns sida att denne företar en sådan ansträngning. Men helt säkert går det inte att fastställa huruvida det förfaller vara så. Eftersom något uttryckligen inte har förordats från RNs sida. Dessutom kan det ifrågasättas huruvida denna eventuella ansträngning egentligen kan avkrävas från revisorn, med hänseende till fallet med "Kringutrustningen". Däri hävdade RN uttryckligen att revisorn borde ha kunnat avlägga en personlig inbjudan och inspekterat AE då den fanns distansmässigt "endast några mil" från revisorns tillhåll. Om det nu är distansen som är den avgörande språngbrädan för att bedöma huruvida revisorn personligen skall inspektera AE för att uppfylla rekvisitet, så är det otydligt var rimligheten med denna gräns har förlagts. Det finns uppenbarligen en osäkerhetsfaktor som föranleder till att den tvingande isomorfin indirekt åsidosätts till förmån för den mimetiska, då det inte rimligen framkommer hur långt avståndet skall vara för att revisorn skall bege sig dit för personlig inspektion. I enlighet med den mimetiska isomorfin är det inte helt otroligt att aktörerna kan utgå från logiskt tänkande vid utvärderingen över

om AE existerar och skall rimligen kunna företas, genom exempelvis att kopiera hur andra lyckosamma föregångare gått tillväga vid förfarandet.

I teorin skiljer det sig i graden av säkerhet som revisorn uttalar sig i utfärdandet av AI och den ”ordinarie” revisionen. I den ”ordinarie” revisionen uttalar sig revisorn med en ”hög men inte absolut säkerhet”. Medan i AI uttrycks det så att revisorn skall avge en ”*negativ försäkran*”, det vill säga att det är garanterat att AE inte är övervärderad, att den verkligen är tillförd och till nytta för bolaget.

Det är ett återkommande tema att revisorerna hävdar att det är troligt att AE existerat. I fallet ”Byggmaskinerna” sker en indirekt argumentering för AE existens genom att revisorn pekar på att verksamheten var utformad på ett sådant sätt den inte kunde ha bedrivits utan att maskinerna verkligen existerat och i ”Höbalarna” hänvisar revisorn till att försäljning har skett året efter därmed måste AE ha existerat. RN tillbakavisar detta argument i ”Höbalarna” med att revisorn skall granska så att AE existerar före denne utfärdar intyget, att affärsrörelse bedrivits vid en senare tidpunkt bevisar inte att AE existerade före revisorn utfärdade AI. Skall RNs resonemang utkristalliseras så tyder detta på att revisorn måste förvissa sig på ett sådant sätt om att AE verkligen existerat och inte enbart att det som revisorn hänvisar att det är troligt att den existerar.

Tidigare konstaterades att revisorn inte ansåg sig kunna göra en personlig inspektion av den förmodade AE för avståndet var för långt. RN antyder endast i fallet att revisorn skall ”*självständigt förvissa sig om bilens existens och värde*”.¹⁶⁰ Om revisorn helt avstår från egen undersökning kan inte existensen bekräftas och därmed inte att det är tillförd bolaget. Huruvida revisorn personligen behöver inspektera AE för att kunna bekräfta dess existens och att den är sakrättsligt säkrad är tvetydigt. När det gäller avståndet till AE är uppenbarligen några mil inte för långt för att revisorn personligen skall kontrollera egendomen. Huruvida någon annan kan göra det i revisorns ställe är tvetydigt. I de fall någon annan än revisorn gjort det rör det sig om en person som är närstående till bolaget och kunde därmed ej anses opartisk. Rörande ”Kompressorn” förlitade sig revisorn för

¹⁶⁰ Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1995-juni 1998, Uppsala 1998, Dnr 1997-19

mycket på den äldre kollegan och gjorde därmed ingen självständig bedömning angående AE existens och besittning. Här krävs det en närmare förklaring av vad som menas med *självständigt* bekräfta AE existens. En explicit tolkning utesluter inte att revisorn dock låter någon annan göra denna kontroll men revisorn måste ta del av ombudets undersökning och göra en självständig bedömning av detta. Om det finns ett värderingsintyg gjort av en oberoende part kan det även fungera som ett bevis för AE existens. I fallet med ”Byggmaskinerna” ansåg RN att värderingsintyget gav ett visst stöd på att AE existens dock menar RN att det inte sade något om att AE är tillförd bolaget.

6.2.2 Den sakrättsliga grunden

I det empiriska materialet som behandlat besittningsrekvisitet, har det framkommit att RN betonat den sakrättsliga aspekten som grundläggande princip i samtliga rättsfall som behandlat besittningsrekvisitet. I flertal fall tycks det verka vara en uppenbar brist i att revisorer inte riktigt lyckats tolka om vad som innefattas i begreppets innebörd. Det kan tyda på egentligen två saker; antingen att begreppet innebördsmässigt är svårbegripligt att omsätta i praktiken i enlighet med den institutionella teorins mimetiska isomorfier eller att revisorn helt enkelt förfarit oredligt i sin granskning. För att förvissa sig om det sakrättsliga skyddet, uppstår detta vid kontraktstillfället vad gäller fast egendom. Vad gäller lös egendom krävs det ”att egendomen överförs i den tillträdande styrelsens besittning för bolagets räkning” vid nyemissioner.¹⁶¹ Detta torde vara samma vid bolagsbildning, det vill säga att AE kommer i stiftarens besittning.

Den mimetiska isomorfin speglar hur förhållande är när omgivningen är diffus och måluppfyllelsen är oklar. I ”Facktidningarna” försvarar sig revisorn med att det inte är hans uppgift att avslöja brott därmed vill han ha det så att tillförlitlighetsgraden i AE existens är lägre än den som lagen kräver. Lika diffus förklaringsmodell visar revisorn i ”Kompressorn” på där han helt och hållet förlitar sig på den undersökning han förmodar att den äldre revisorskollegan har utfört. I ”Byggmaskinerna” uppvisar revisorn också en osäkerhet vad som krävs för att anse det bekräftat att AE verkligen existerar utan förlitar sig på

¹⁶¹ Prop. 2004/05:85, s. 23

värderingsintyget som bevis på att AE existens och att den är tillförd bolaget, större insats än detta kallar han ”extraordinär”.

I flera fall har revisorerna inte vetat vad som menas med att sakrättsligt skydda AE när de beskriver hur egendomen förvaras. I ”Kringutrustningen” har inte de sakrättsliga faktorerna tagits tillvara när den förmodade AE förvarats i en förhyrd lada därmed kan den inte anses tillförd på ett sådant sätt att den skyddar från överlåtarens borgenärer utan stiftaren skulle ha överfört hyreskontraktet på bolaget. RN kommenterar inte detta i ”Byggmaskinerna” men ett liknande resonemang torde gälla då byggmaskinerna var spridda på en mängd byggarbetsplatser eller höbalarna som hade legat kvar på åkrarna efter arbetet var avslutat. I föregående fall förvarades AE hos tredje man eller hos stiftaren personligen och då kan löseegendom ej enligt *Håstad* anses som tillförd bolaget bland annat krävs tradition vilket svårligen uppnås genom förvarande hos tredje man.¹⁶² Det kan tyckas märkligt att revisorerna har utfärdat ett AI när egendomen var förvarad hos tredje man.

Enligt RN räcker det inte att det är troligt utan det måste vara säkert att AE tillförts bolaget enligt sakrättsliga principer, i ”kontorsutrustningsfallet” förvarades AE i moderbolagets lokaler därmed var det inte säkert att den var sakrättsligt skyddad. Det kan dock vara problematiskt om det inte finns några andra platser att förvara AE på eller om stiftaren är ensam i bolaget. I prop. 2004/05:85 invänder lagrådet mot hur det sakrättsliga skyddet skall uppstå i ett aktiebolag. Lagrådet exempelfierar med enmansaktiebolag där ägaren har en obegränsad möjlighet att återta pengarna/egendomen för eget ändamål därmed blir det inte skyddat mot stiftarens borgenärer. Enligt Prop. lydelse finns där en liknande hållning i fråga, däri hävdas dock att om åtgärderna utförs, blir det i lagens mening sakrättsligt skyddad.¹⁶³ I ”Datorprodukterna” har det sakrättsliga skyddet inte säkrats när AE förvarats i ett kassaskåp hos bolagsbildaren. Enligt lagrådet blir det i praktiken ingen skillnad i ett enmansaktiebolag där stiftaren hela tiden kan kontrollera AE.¹⁶⁴ Men teoretiskt sett blir det en skillnad som blir svår att kontrollera i praktiken. Här kan det uppstå problem med den tvingade isomorfi

¹⁶² Håstad 2000, s 51

¹⁶³ Prop. 2004/05:85, s. 236

¹⁶⁴ Prop. 2004/05:85, s. 236

där AE inte behöver byta hand men i lagens mening gör den det enligt RN. När den tvingande isomorfin blir otydlig för revisorn eller rent av att denne inte ser någon mätbar skillnad om AE är tillförd bolaget eller ej. När revisorn hamnar i ett vägsکیل enligt institutionell teori söker denne sig till något regelverk där denne känner sig hemma. Den mimetiska isomorfin fyller upp där den tvingade isomorfin inte ses som tillräckligt, i det här fallet visar revisorn på att han arbetar som han brukar göra i den ”ordinarie” revisionen.

RN stränga tolkning av att det verkligen skall vara säkert att AE existerar och är tillförd bolaget får tolkas som en mimetisk påverkan när det gäller kontant emissioner. Samma kriterier skall gälla vare sig emissionen är gjord med hjälp av apport eller monetära medel. Aktieägarna och borgenärerna skall vara lika säkra oavsett hur emissionen har gått till.

Enligt det neoinstitutionella synsättet betonas särskilt den sociala legitimiteten. För att aktörer i ett samhälle skall kunna uppnå en social legitimitet, fordras det att de efterföljer de normer och regelverks som institutionerna i samhället formulerat. I studien skiljer sig aktörernas handlingsätt från vad teorin sätter upp som ett eftersträvansvärt handlingsmönster, den bygger endast på fall där legitimitetsaspekterna inte varit starka där helt enkelt insocialiseringen mer eller mindre har misslyckats.

Det finns flera olika tolkningsmöjligheter till varför det förhåller sig på detta sätt och vilka faktorer som motverkar denna process. Ingen av revisorerna erkänner direkt att deras handlande gått tvärtemot de tvingande normer rekvisiten ställer upp. Detta får visserligen tolkas i ljuset av att revisorerna helst skulle vilja bli frikända från åtal. Men å andra sidan tyder deras argumentation på att de försöker nå en viss social legitimitet genom att förskjuta tillförlitlighetsgraden i att deras uttalande angående AI skall vara lika god som i deras ”vanliga” arbete. Därmed pekar de på att de gjort som de brukar göra i andra sammanhang.(normativ isomorf) En årsrapport från brottsförebyggande rådet

visar att dessa fall inte är några undantag utan revisorer slarvar i hög grad med att kontrollera att AE är tillförd bolaget.¹⁶⁵

En annan tolkningsmöjlighet är att det finns för lite ekonomiska incitament för att förmå revisorerna att följa den tvingande isomorfin. Att utfärda AI är endast en del av revisorernas arbetsuppgifter. Det är mycket möjligt att den arbetsinsats som de tre rekvisiten ställer på ett godkänt AI inte motsvarar den ekonomiska ersättning revisorn erhåller. Det är trots allt en hel del arbete som ligger bakom AI, t.ex. personligen inspektera AE för att se att den existerar och är tillförd bolaget och att anlita en extern värderingsman kan mycket väl bli en kostsam historia.

6.2.3 Svårigheter att definiera nytta

Vad som är utmärkande för nyttorekvisitet i den teoretiska förankringen är att AE skall av revisorn enligt lagbestämmelserna bedömas huruvida den kan medföra någon nytta för det förvärvade bolaget. Detta krav ger sken av ett tvingande isomorfiskt utgångsläge enligt institutionell teori då det inte råder någon osäkerhet i hur rekvisitet skall tillämpas för att uppbära social legitimitet. Vidare torde nyttorekvisitet kunna infrias genom viss praktisk tillämpning utifrån dess lydelse i förarbeten och i doktrin. Däri föreskrivs att AE skall kunna upptas i balansräkningen, dessutom skall bolagsordningens lydelse om bolagets verksamhetsföremål vara vägledande vid bedömning av nyttokriteriet i det specifika fallet. Dessa krav visar på tydliga riktlinjer och direktiv om hur tillvägagångssättet torde företas för att uppfylla nyttorekvisitet enligt teori och därmed borde det inte föreligga några misstolkningar av den tvingande isomorfiska lydelsen.

Men vad som tydligt går att framhäva ur empirin är att det tycks finnas en viss frånvaro av prövningar kring nyttorekvisitets lydelse i stora drag. I vart fall har inte RN velat ifrågasätta revisorernas handlande i kontext med rekvisitet. Detta kan ju bero på flera faktorer. En faktor kan helt enkelt bero på att den tvingande

¹⁶⁵ Ekobrottsmyndigheten:

<http://www.ekobrottsmyndigheten.se/upload/arsredovisningar/EBM2004.pdf>. Rapporten är från år 2004 men huvuddelen av fallen i undersökningen är äldre. 2007-04-02

isomorfin i rekvisitet är tillräckligt tydlig för revisorerna. Därmed torde det kanske inte finnas någon osäkerhetsfaktor med i bilden för revisorn, som föranleder till ett mimetiskt isomorfskt tillvägagångssätt i praktiken. Det kan ju även vara så att rekvisitets innebörd enkelt går att uppfylla med vidtagna förskönande manipulationer vilket medför att revisorn kan uppbära social legitimitet genom att anpassa sina handlingar mimetiskt utefter vad som förväntas av honom under tämligen osäkra förhållanden om vad som är rätt eller fel.

Ett annat troligare scenario torde kunna vara, om det bara ”vänds på steken”, att nyttorekvisitet är behäftat med sådana otydligheter att RN drar sig för att kommentera revisorns bedömning av rekvisitet i varje enskilt fall. Det kan bero på osäkerhet från RNs sida hur regeln skall tolkas och användas. Detta antagande kan baseras på att det de facto explicit inte framkommit i empirin, att revisorn exempelvis ålagts att tolka verksamhetsföremålet utifrån bolagsordningen i enlighet med vad som föreskrivs i doktrinen. Implicit går det i empirin att utläsa, att RN inte godtagit att AE:en i vissa av fallen, kan uppfylla nyttokriteriet för förvärvaren av AE i det enskilda fallet.

Men utöver detta konstaterande från RNs sida har RN varken uttryckt eller exemplifierat varför nyttan inte kan härledas till vad som föreskrivs i doktrinen och vad som sägs däri kring verksamhetsföremålet. Problemet är således att det konstateras att nytta inte kan föreligga, men det aldrig anges explicit huruvida revisorns tillvägagångssätt vid bedömning av nyttan avviker från lagens föreskrifter. Denna problematik tyder mycket på att det finns en stor osäkerhet i hur ABLs lydelse för rekvisitet skall tolkas och uppfyllas. Därmed torde det föreligga en uppenbar risk för att revisorn kan handla tämligen mimetiskt eller ”förskönande manipulativt” vid utfärdandet av AI. Vid ett sådant troligt scenario torde RN oftare kunna vara berett att se ”mellan fingrarna” huruvida nyttorekvisitet uppfyllts eller ej på grund av osäkerheten i lydelsen.

Detta resonemang kan tydligare exemplifieras med empirin. I ”Facktidningarna” ifrågasätter inte RN nyttan av de gamla tidskrifterna som tillskjuts som AE. Utan RN uttrycker endast implicit att nyttan kan komma att stryka på foten och att revisorn torde ha intagit en försiktigare granskning av tidskrifterna på grund av

dess ålder och begränsade läsekrets. Både RNs och revisorns agerande beträffande nyttorekvisitet ger sken av osäkerhet och att vägledning tycks fortgå utifrån en mimetisk isomorfi. Det enda fallet där RN explicit behandlar nyttorekvisitet är ”Byggmaskinerna”. Däri tycks RN godta att revisorn handlat korrektenligt beträffande nyttan av AE, med motiveringen att denne avstämt dess värde med en oberoende sakkunnig. Detta kan te sig anmärkningsvärt med tanke på att föreskrifterna beträffande nyttorekvisitet inte anger att en sakkunnig skall bedöma huruvida en AE i det enskilda fallet kan vara till nytta för det förvärvade bolaget, eftersom det istället skall framgå av således en elastisk och extensiv tolkning av verksamhetsföremålet i bolagsordningen enligt doktrinen. Doktrinen är mer tydlig på denna punkt än vad ABLs förarbete är. Därmed är det oklart om denna isomorfi är en tillräckligt tydlig riktlinje eller om det krävs ett mimetiskt förfarande för att uppnå social legitimitet.

6.2.4 Sakkunniga värderingsutlåtanden

Enligt den information som framkommit i empirin, skall revisorn själv inte företa någon värdering av AE. Däremot skall han vidta de erforderliga kontrollåtgärder, innebärande att han självständigt granskar AEs värdering genom verifiering av värderingsprocessen och förvissa sig om att ingen övervärdering av AE företagits i förhållande till dess verkliga värde. Så här långt tycks där således finnas en kongruens mellan teori och empiri, i förhållande till den institutionella teorins tvingande isomorfier beträffande hur revisor skall agera för att uppfylla ABLs föreskrifter för värderingsrekvisitet.

En del av de kontrollåtgärder som förväntas av revisorn för att denne skall kunna uppnå social legitimitet vid verifieringen av det åsatta värdet på AE, innefattar att revisorn innan han utfärdar AI, avstämmer verifieringen mot minst två värderingsutlåtanden. Dessa skall i sin tur företas av två sakkunniga experter i det specifika fallet. Kraven på de sakkunniga är att de i förhållande till transaktionsförhållandet är externa och oberoende i den bemärkelsen att de inte kan anses ha något samband eller egenintressen att bevaka i transaktionen av AE. Det torde även innebära att den sakkunnige skall besitta någon form av expertis i

förhållande till AE i det enskilda fallet som den sakkunnige har en naturlig relation till genom sin yrkesbefattning.

I fallen med "Kontorsutrustningen" och "Värdepappersförvaltningen" framgår att RN inte godtagit värderingsmän i egenskap av styrelsemedlemmar med direkt förankring till de berörda målbolag som varit föremål för en apportöverlåtelse. RN fann i enlighet med teorin att kravet om oberoende vid värderingsutlåtandet av AE i dessa fall inger en påtaglig risk för subjektiva värderingsutlåtande. Parallella fall är "Facktidningarna" och "Höbalarna". I det förstnämnda fallet har revisorn hävdat att värdet avstämts via "inventeringsmannen", men denne själv hävdar att detta inte legat i dennes befogenheter att företa ett värderingsutlåtande av AE, i vilket RN instämmer med i sitt resonemang. Vad gäller "Höbalarna" har revisorn på liknande sätt fullständigt förlitat sig på en inventering av företagen av en "värderingsman" som dock av RN ansetts vara för nära knuten till bolaget i egenskap av bolagsägandet och därmed förfaller oberoendekriteriet. RN:s resonemang verkar tyda på en enhetlig samklang med ABL:s lydelse för värderingsrekvisitet. Det vill säga att det tycks finnas en tydlighet i det tvingande kriteriet som det inte verkar att gå och ta miste om för att uppnå social legitimitet.

Däremot tycks där finnas en skillnad mellan ABL:s föreskrifter för AI:et och RN:s praxis i synen på hur många till antalet värderingsutlåtanden som revisorn förväntas avstämma verifieringen mot. I empirin tycks RN i samtliga fall, explicit ha godtagit att endast ett värderingsutlåtande är tillräckligt tillfredställande, vilket framgick explicit i "Byggmaskinerna", som för övrigt var det enda fallet där värderingsutlåtandet från sakkunniga företagits korrektenligt. "Datorprodukterna" var den enda prövning som RN företog där revisorn inkommit med två värderingsutlåtanden från sakkunniga. Förvisso ansåg RN att de sakkunniga i detta fall inte kunde godtas, eftersom revisorn företagit avstämningen av verifieringen per telefon vilket inte var en tillräcklig kontrollåtgärd. Eftersom värderingsutlåtandet bör betraktas vara av generell beskaffenhet och inte specifik för berörd AE enligt RNs utlåtande. Dessutom hade revisorn i fallet inte noterat vare sig namn eller kompetens hos vederbörande vilket fordras enligt RNs resonemang.

Dessa observationer väcker frågor med anknytning till hur kongruensen mellan teori och empiri bör uppfattas i kontext med de tvingande isomorfierna. Om detta är uttryck för lagändringar under längre tidsperioder eller osäkerhet över tillämpningen av rekvisitet, går inte med säkerhet att svara på. Eftersom kravet om två sakkunniga uttrycks endast i doktrinen och ter sig därigenom motstridigt till RN:s resonemang. Det är således oklart huruvida revisorn skall inkomma med en eller två värderingsutlåtanden från de sakkunniga. Då torde de tvingande isomorfierna förfalla på grund av den osäkerhet som uppstått till förmån för de mimetiska isomorfierna. Enligt den institutionella teorin torde revisorn hamna i en sådan situation där denne inte riktigt vet hur han skall handla beträffande värderingsutlåtandena. Då torde det finnas en tendens att revisorn går rationellt tillväga och istället för att strikt följa regelverket försöker anamma ett tillvägagångssätt som förefaller logiskt i sammanhanget i jämförelse med hur andra revisorer kan ha handlat i liknande situationer genom så kallade förskönande manipulationer.

Ett typexempel på ett sådant scenario framkommer implicit i "Kompressorn". Här aktualiseras såväl de mimetiska som normativa isomorfierna där båda tenderar att stå i strid med de tvingande isomorfierna. Häri tycks revisorn på grund av osäkerhet, ha förlitat sig endast på en annan revisors utlåtande av AE. Osäkerheten föranleder således ett handlande att förlita sig på en annan i dennes ögon lyckosam revisor i sin profession (mimetisk isomorf). Tilliten till den andra revisorn kan ha att göra med en upplevelse av stark kåranda, att förfarandet därigenom torde vara rimligt (normativ isomorf).

Genom att anamma dessa utgångspunkter åsidosätts de tvingande isomorfierna, eftersom de upplevs vara otillräckligt vägledande. Det kan under omständigheterna diskuteras huruvida en annan revisor eller någon annan för den delen kan betraktas som oberoende "värderingsmän" i ett visst sammanhang. För att rekvisitet skall vara uppfyllt framgår det tämligen ganska implicit att värderingsmannen skall besitta en viss "expertis". Det kan rimligen tolkas såsom att expertisen ifråga alltid skall besitta relevant anknytning till ett visst föremål för att denne skall anses ha behörighet att kunna utfärda ett legitimt utlåtande. Det torde förfalla såsom att exempelvis en bilmekaniker rimligen inte kan utge ett

utlåtande beträffande en AE bestående av datorer, eftersom egendomen inte faller in under dennes kompetenser. Detta tycks framkomma tydligt i doktrinen men ändock har det givit upphov till feltolkningar eftersom revisorerna i empirin har gått mimetiskt tillväga.

6.2.5 Värderingsmetod

Att AE skall upptas till verkligt värde (marknadsvärde) framgår tydligt av ABLs föreskrifter. Värderingsmetoderna som skall lägga grunden för beräkandet av AEs värde kan enligt teorin utgöras av substansvärderingsmetoden, avkastningsvärderingsmetoden och marknadsvärderingsmetoden. Det åligger även revisorn att påtala vilken metod som använts i AI. Något som inte gjordes exempelvis i fallet med "Kringutrustningen". I fallet med "Filmrättigheterna" godtog inte RN en marknadsvärdering av AE som baserats på en pantsättning av samma AE fast i ett annat transaktionsled. Revisorn å andra sidan hävdade att detta speglade ett tydligt marknadsmässigt värde. Huruvida RNs tolkning av begreppet verkligt värde är klanderfritt kan ju diskuteras. Enligt teorin torde en diskrepans av AEs värde vara möjlig och i viss mån eftersträvbar då det tycks kunna bidra till synergieffekter. Nerep hävdar att det endast räcker med att åsätta ett värde som minst motsvarar det verkliga värdet. Däremot är det svårare att begripa huruvida verkligt värde alltid skall föreligga för att AI skall utfärdas. Men i vilken grad således diskrepans kan medges är även detta en oklarhet. I ABLs föreskrifter finns inget kring detta. Relaterat till den institutionella teorin torde det finnas en bristande förståelse av vad som är godtagbart verkligt värde i de tvingande isomorfierna. Det kan ge upphov till förskönande manipulationer då revisorn går mimetiskt tillväga på grund av osäkerhet i vad som kan accepteras som korrekt verkligt värde, eftersom det finns inga tydliga riktlinjer om var gränsen går.

I "Filmrättigheterna" torde revisorn ha handlat korrekt i enlighet med teorin, eftersom värderingen med marginell diskrepans, överskred pantsättningsbeloppet med dryga 10.000kr. Själva förfarandet tycks ha skötts klanderfritt. Utan vad RN erinrar om är att pantsättningen inte kan ligga till underlag för värdering av AE. RNs resonemang beträffande panten och att den inte kan avspegla det verkliga

värdet torde vara korrekt, eftersom panten rimligen pantsätts avtalsmässigt till ett lägre värde, så att panthavaren kan försälja AE vidare vid ett senare tillfälle till ett marknadsvärde, ifall nu pantsättaren inte skulle lösa ut egendomen. Även här då det kan te sig som självklart att pant inte kan utgöra en vägledande faktor för det åsatta värdet på AE enligt de tvingande isomorfierna, tycks ändå lydelsen ge upphov till mimetiskt handlande av revisorn.

7 Diskussion och slutsats

I det här avslutande delmomentet av studien framkommer de slutsatser baserade på författarnas egna reflektioner, som företagits mot bakgrund av vad som framkommit i de förgående kapitlen. I slutet av kapitlet presenteras förslag till vidare forskning.

7.1 Reflektion

Ändamålet med denna studie har varit att deskriptivt återge i kombination med den institutionella teorin huruvida det finns brister och svårigheter med att tolka ABLs tre rekvisit i praktiken för revisorn genom att studera RNs praxis. Med institutionell teori har det därigenom varit möjligt att lyfta fram kärnproblematiken i analysen. Det principiellt viktiga däri var att redogöra för vilken argumentation och retorik som fördes från såväl revisorn som RNs hänseende beträffande tolkningarna av ABLs rekvisit för AI. Detta underlag skulle i sin tur ställas mot den institutionella teorins isomorfier och hur en social legitimitet uppbärs för att bilda en uppfattning kring vad revisorernas bristande agerande beror på. Genom att ha berett vägen för denna förståelse är det nu rimligt att dra generella slutsatser på basis av studiens forskningsfråga.

7.2 Slutsatser

Den första slutsatsen som går att konstateras utifrån den institutionella teorin är att de tre rekvisiten för AI, vad gäller besittning, nytta och värdering, utgör mekanismer med förankring i den tvingande isomorfin. De är tvingande så till vida att de utgör krav i legala termer som aktörerna, i detta fall revisorerna och RN, måste åtfölja för att uppbära social legitimitet. Den frågan som dock kom att utredas i förgående kapitlet berörde huruvida dessa tvingande isomorfier i rekvisiten utifrån empirin, uppvisar brister som försvårar tillämpningen av att de görs korrektenligt. Ställer vi dessa kriterier i relation mot hur de kommit att tillämpas i empiriskt sammanhang, har vi i princip ett helt annat scenario. Det kan konstateras att det således föreligger en inkongruens i större eller mindre variation mellan institutionell teori och empiri i vissa avseenden där teorin påvisar vissa brister som orsakar tolkningssvårigheter av de tvingande lydelserna vilket gör att

revisorn anammar ett mimetiskt tillvägagångssätt istället på grund av den osäkerhet som uppstår.

Argumentationen från revisorerna skiljer sig revisionsteoretiskt i fallen. Revisorerna försöker uppenbarligen härleda kraven i AI till vanlig revision där arbetet skall ha en hög säkerhet därmed skall det endast vara troligt att AE existerar och/eller är tillförd. Resonemanget skiljer sig markant från RN:s tvingande argumentation där det skall vara säkert att AE är tillförd enligt sakrättsliga principer som är lika goda som en kontant emission.

Om AE är ett fysiskt objekt skall revisorn enligt RN helst personligen inspektera för att förvissa sig om att egendomen verkligen existerar. I flera fall har revisorerna brustit mot detta rekvisit. Alla dessa fall rör lös egendom vilket tyder på brister i konkretiseringen. Vid fast egendom har inte ett enda fall kommit upp där besittningen har visat sig otillräcklig, vilket tyder på att kriteriet kring lös egendom är mer svårtolkat än fast egendom. Kontraktsprincipen vid fast egendom gör det lätt att kontrollera och den är svår att feltolka om egendomen blivit sakrättsligt säkrad. En svårighet som ytterliggare komplicerar fallet är små aktebolag där företaget är så litet att ingen skillnad görs mellan stiftarens/bolagets lokaler vilket gör att det blir svårt för revisorn att veta var gränsen går för besittningen.

Att revisorn skall personligen kontrollera AE utnyttjar väsentlig tid. RN ansåg mycket väl att revisorn personligen kunde besiktiga en egendom som fanns några mil från revisorns arbetsplats. Den tid som revisorn lägger ner på AI kanske inte alltid motsvarar den ekonomisk ersättning denne får för uppdraget och inte motiverar revisorn att verkligen bekräfta om besittningen blivit korrekt genomförd.

Att AE skall vara till nytta för bolaget kan tyckas vara viktigt men rekvisitet berörs endast ytligt en gång explicit och en gång implicit under RNs prövningar angående AE. RN ifrågasätter aldrig revisorernas utredning angående rekvisitet och någon verklig prövning sker inte heller.

Det enda fallet RN explicit tar upp kriteriet är det inte som huvudfråga utan mer som en bifråga vilket de inte lägger någon större tyngd vid. Där tycks förarbetena och RN:s bedömning uppvisa en markant skillnad, från vart kriteriet skall bedömas utifrån. I förarbetena står det att man skall göra en övergripande tolkning medan i doktrinen anser man att det skall avgöras av bolagsordningens verksamhetsförmål. Vad som egentligen gäller är oklart och lär förbli det intill den dag kriteriet tas upp till prövning men eftersom värderingen är ett viktigare kriterie lär det väga tyngre.

Att AE skall vara till nytta för bolaget är främst en fråga för aktieägarna. Bolagets fordringsägare är mer intresserade av att egendomen är korrekt värderad så att de vid en likvidation kan erhålla full ersättning. Härav finns det inte något tryck från möjliga borgenärer att förvissa sig om att AE till nytta för bolaget därmed inget intresse heller från RNs sida att närmare granska rekvisitet. Avslutningsvis kan nyttorekvisitet åsidosättande bero på två orsaker det är för diffust eller helt enkelt är det enligt ABL så tydligt att det blir kristallklart var gränserna går både för revisorerna och RN.

Beträffande tillämpningen av värderingsrekvisitet skall vissa kriterier således vara uppfyllda för att den tvingande isomorfin skall godtas enligt teori. I analysen framgick det tydligt att vissa kriterier är svårbegripliga och svåra att tillämpa av revisorn, vilket gör att denne tycks styras av mimetiska isomorfier istället för de tvingande genom att intuitivt styra handlingsmönstren utifrån information taget från annat håll för att uppnå social legitimitet. Framförallt berör detta kriterierna rörande de värderingsmän som revisorn enligt lag skall konsultera och avstämna värderingen med. Däri finns tydliga brister mellan teori och empiri då det inte finns något enhetligt som säger hur många till antalet dessa skall vara. En annan brist är att det inte direkt framkommer var gränsen för vem som kan anses utgöra sakkunnig i det specifika enskilda fallet, vilket problematiken i "Facktidningarna" tydligt påvisar. Det är dessutom oklart vad det är för konkreta handlingar som förväntas av revisorn då denne skall kontrollera och verifiera om den sakkunnige kan godtas som värderingsman.

En annan otydlighet som uppdagats är huruvida verkligt värde alltid skall fastställas till ett exakt värde eller om det kan som i doktrinen framgår tillåtas viss diskrepans. Vad som dock inte framgått är till vilken gräns diskrepansen är godtaglig, eftersom detta lätt kan leda till större eller mindre utsvävningar av det åsatta värdet på AE vilket implicit kunde utläsas i ”Filmrättigheterna”. Utan en konkretisering är det således en brist som revisorn kan ha svårt att hantera och får utgå utifrån mimetisk förfarande istället för den tvingande regeln.

Att revisorn inte själv skall företa värderingsprocessen framgår tydligt i värderingsrekvisitets lydelse. I empirin däremot har det visat sig att det finns tendenser från RNs sida att utkräva en sådan ingående granskningsinsats av revisorn då denne skall verifiera och kontrollera rimligheten med värderingen, att det går att ifrågasätta huruvida revisorn i verkligheten endast har den efterfrågade ”passiva” revideringsroll som ABL utkräver eller om det snarare är så att denne egentligen är den som utför värderingen i praktiken vilket förefaller vara troligare. Det finns således en otydlighet om vad som förväntas av revisorn för att denne skall få social legitimitet när det gäller att verifiera värderingsprocessen. Eftersom otydligheten i sig ger upphov till mimetiska förfarande istället för att följa de otydliga tvingande reglerna finns det en risk för förskönande manipulation.

7.3 Förslag till fortsatt forskning

Studien har begränsat sig till kvalitativa dokumentstudier. Istället för en kvalitativ undersökning skulle en kvantitativ undersökning varit av intresse att genomföra. Där förslagsvis de tre rekvisiten hade fungerat som utgångspunkt. Nedan följer ett antal förslag

- En enkätundersökning riktad till revisorer hur de uppfattar rekvisitens effektivitet genom statistisk mått för att se om det finns en procentuell skillnad i deras förhållningssätt
- Det finns risker med oriktiga AI. Därmed vore det givande att intervjua bolagets intressenter exempelvis aktieägare och kreditinstitut för att se hur de garderar sig mot riskerna.
- Om det går att få tillgång till övriga fall angående AI förutom praxisfallen går det att göra en kvantitativ analys om hur ofta de tre rekvisiten kommer till prövning hos RN och därigenom kunna dra en slutsats kring var problemområdet finns.
- I undersökningen hade flertalet av de fällda revisorerna bristande kunskaper angående associationsrätten när en AE skulle anses tillförd bolaget på ett sådant sätt att den var skyddad från bolagsbildarens borgenärer. Det vore intressant att utreda om det samma gäller för revisorer i allmänhet. Förslagsvis går det att göra en enkätundersökning där revisorer besvarar olika fall där AE skulle kunna anses sakrättsligt säkrad.

Källförteckning

Publicerade källor

Litteratur

Artsberg, Kristina (2005), *Redovisningsteori - Policy och praxis*, 2:a upplagan, Malmö

Bell, Judith (2001), *Introduktion till forskningsmetodik*, 3:e upplagan, Lund

Halvorsen, Knut (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*, 1:a upplagan, Lund

Hatch, Mary Jo (2002), *Organisationsteori – moderna, symboliska och postmoderna perspektiv*, 2:a upplagan, Lund

Hemström, Carl (2005), *Bolagens rättsliga ställning*, 6:e upplagan, Stockholm

Hemström C. & Lagerstedt A. (1999), *Associationsrättslig rättspraxis med hänvisningar*, 2:a upplagan, Stockholm

Hydén, Håkan (2001), *Rättsregler – En introduktion till juridiken*, Studentlitteratur, 5:e upplagan, Lund

Håstad, Torgny (2000), *Sakrätt avseende lös egendom*, 6:e upplagan, Stockholm

Jacobsen, Dag Ingvar (2002), *Vad, hur och varför – om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*, 1:a upplagan, Lund

Johansson, Svante (2001), *Nials Svensk associationsrätt i huvuddrag*, 8:e upplagan, Stockholm

Körner, Svante & Wahlgren, Lars (2006), *Statistisk dataanalys*, 4:e upplagan, Lund

Nerep, Erik (2003), *Aktiebolagsrättslig analys – Ett tvärsnitt av nyckelfrågor*, 1:a upplagan, Stockholm

Nygaard, Claus & Bengtsson, Lars (2002), *Strategizing – en kontextuell organisationsteori*, 2:a upplagan, Lund

Patei Runa & Tebelius Ulla (1987), *Grundbok i forskningsmetodik*, 1:a upplagan, Lund

Powell, Walter W. & DiMaggio, Paul J. (1991), *The New institutionalism in organizational analysis*, 1:a upplagan, Chicago

Sandström, Torsten (2007), *Svensk Aktiebolagsrätt*, 2:a upplagan, Stockholm

Scott, W. Richard (2001), *Institutions and organizations*, 2:a upplagan, Thousand oaks

Selznick, Philip (1957), *Leadership in administration – A Sociological Interpretation*, 1:a upplagan, New York

Skog, Rolf (2006), *Rodhes Aktiebolagsrätt*, 2:a upplagan, Stockholm

Wiedersheim Finn, Paul & Eriksson, Lars Torsten (1991), *Att utreda, forska och rapportera*, 4:e upplagan, Malmö

Artiklar och rapporter

Bergh Erik & Lönnqvist Jonas (2003), ”Apportintyg vid företagsförvärv”, Uppsala universitet, magisteruppsats, VT 2003

Heba Isa, Kristianson Johanna & Nilsson Madeleine (2004), ”Självgranskningshot och exploateringsrisk”, Kristianstad högskola, kandidatuppsats, HT 2004

Thorell, Per (2004), ”Apportemissioner; vad är apportintygen egentligen värda?”, ur Skog, Rolf (2004), *Nyemissioner av aktier – de lege lata och de lege ferenda*, Stockholm

Wickenberg, Johanna, ”Apport av rörelse enligt aktiebolagslagen”, *SkatteNytt* 2007:1-2

Offentligt tryck

Författningar:

Aktiebolagslag (2005:551)

Förarbeten:

Regeringens proposition 2004/05:85, *Ny aktiebolagslag*

Regeringens proposition 2000/01:87, *Revisorns yttrande om apportegendom m.m.*

Regeringens proposition 1993/94:196, *Ändringar i aktiebolagslagen (1975:1385) m.m.*

Regeringens proposition 1975:103, *Aktiebolagslag*

Statens offentliga utredningar 1997:22, *Aktiebolagets kapital, del 1*

Praxis:

Nytt juridiskt arkiv, avdelning I, 1987

Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1995-juni 1998, Uppsala 1998

Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 1998-juni 1999, Uppsala 1999

Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden juli 2000-juni 2001, Uppsala 2001

Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden 2002, Uppsala 2003

Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden 2003, Uppsala 2004

Revisorsnämndens praxis: med referat av och hänvisningar till domstolsavgöranden 2004, Uppsala 2005

EG-rätt:

Rådets andra direktiv 77/91/EEG (Kapitaldirektivet), artikel 10.2

Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/25/EG, artikel 2.1

Övrigt

Carlsson, Pål & Sundin, Anna (2007), *Ekonomisk uppslagsbok*, 2:a upplagan, Näsvisen

Bergström, Sture, Håstad, Torgny, Lindblom, Per-Henrik & Rylander, Stefan (2001), *Juridikens termer*, 8:e upplagan, Stockholm

Elektroniska källor

Aktiebolagstjänst:

<http://www.ab.se/go.asp?mainpage=http://www.ab.se/mainframe/bolagsverige/KapitalAB/apport.htm>, 2007-04-02

Ekobrottsmyndigheten:

<http://www.ekobrottsmyndigheten.se/upload/arsredovisningar/EBM2004.pdf>.
2007-04-02

KPMG:

<http://www.kpmg.se/pages/101637.html>, 2007-04-01